

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จึงได้ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3)

พ.ศ. 2553

3. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้
5. แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้
6. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

1. แนวคิดในการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษา เป็นกระบวนการสำคัญของสถานศึกษา นักบริหารการศึกษาจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์เป็นพื้นฐาน เพื่อที่จะได้นำองค์การไปสู่ความสำเร็จสมประสงค์ ตามเป้าหมายและมาตรฐานที่กำหนดไว้ (ปราชญา กล้าผจญ. 2545 : 156) ในสองทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีแนวคิดในการบริหารการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ทำให้มีแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นก่อให้เกิดการปรับหรือโครงสร้างทางการศึกษาเป็นอันดับแรก (Murphy & Hallinger ; อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง. 2540 : 121) ตามมาด้วยการพัฒนาการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษาซึ่งกฎหมายการศึกษาและนโยบายของรัฐที่ได้กำหนดแนวทางไว้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายแม่บทที่กำหนดแนวคิดทางการบริหารการศึกษา กล่าวคือกำหนดหลักการและวิธีการดำเนินการจัดการศึกษาแห่งชาติ ได้แก่ จุดมุ่งหมายและหลักการ สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาระบบการศึกษา แนวการจัดการศึกษา การบริหารและจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาไว้อย่างชัดเจนยิ่งกว่านั้น แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติยังกำหนดนโยบาย และแนวทางในการจัดการศึกษาในระยะเวลาที่จำกัด เช่น 5 ปี 7 ปี เป็นต้น แผนการศึกษาแห่งชาติของไทย มีกำหนดระยะเวลาฉบับละ 5 ปี ซึ่งในแผนฯ ได้ระบุปัญหาของการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ แนวนโยบายในการจัดการศึกษา และแนวทางในการจัดการศึกษาไว้อย่างละเอียด อย่างน้อยที่สุดผู้บริหาร โรงเรียนควรศึกษาในระดับที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เป็นผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ควรศึกษาแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติในส่วนเกี่ยวกับการประถมศึกษา เพื่อผู้บริหารจะได้ทราบว่าในระยะเวลา 5 ปีรัฐบาลจะเร่งรัดพัฒนาการศึกษาในเรื่องใด มากน้อยเพียงใด เน้นในเรื่องอะไรบ้าง เพื่อจะได้นำไปขยายการสร้างงานและกิจกรรมในโรงเรียน ได้อย่างเหมาะสม ในทางปฏิบัติผู้บริหารการศึกษาที่ดีจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และคอยติดตามเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้บริหารที่ไม่สนใจระเบียบข้อบังคับและกฎหมายต่าง ๆ ทำให้การบริหารงานผิดพลาดเกิดความเสียหายแก่ตนเองและโรงเรียน นอกจากนี้การไม่แม่นในกฎระเบียบข้อบังคับทำให้ไม่กล้าตัดสินใจในบางเรื่อง การบริหารจึงล่าช้า ขาดประสิทธิภาพ ขาดความศรัทธาจากผู้ใต้บังคับบัญชาอีกด้วย บางครั้งทำให้ผู้บริหารปฏิบัติงานผิดพลาดเกิดความเสียหายโดยมิได้เจตนาและทำให้ตนเองต้องได้รับโทษออกจากราชการไปก็มีจำนวนมาก น้อย ระเบียบ ข้อบังคับและกฎหมายที่ผู้บริหารการศึกษาจะต้องศึกษานั้นมีจำนวนมาก ควรต้องสนใจศึกษาไปวันละเล็กละน้อยและควรจรรवरรวมระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเก็บไว้อย่างเป็นระบบ สะดวกต่อการหยิบใช้งาน

กล่าวโดยสรุปว่า แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาประกอบด้วยนโยบายของรัฐใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานการบริหารประเทศ มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักการและวิธีการดำเนินการจัดการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติเป็นการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาในระยะเวลาที่จำกัด 5 ปีหรือ 7 ปี รวมถึงระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้บริหารการศึกษาที่ดีต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้บริหารโรงเรียนควรนำเอากระบวนการบริหารจากทฤษฎีการบริหารการศึกษา มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานและสถานการณ์ต่าง ๆ มีนักวิชาการบริหารการศึกษากล่าวถึงกระบวนการบริหารและทฤษฎีการบริหารไว้หลายท่าน ในที่นี้จะกล่าวถึงกระบวนการบริหารที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายพอสมควร (วิจิตร ศรีสะอ้าน. 2534 : 6-24) ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการบริหารการศึกษาของ รัสเซลล์ ที เกรก (Russell T. Gregg)

รัสเซลล์ ที เกรก ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารไว้ 7 ประการ คือ

- 2.1.1 การวินิจฉัยสั่งการ (Decision – marking)
- 2.1.2 การวางแผน (Planning)
- 2.1.3 การจัดการองค์การ (Organizing)
- 2.1.4 การติดต่อสื่อสาร (Communication)
- 2.1.5 การใช้อิทธิพลกระตุ้นให้คนทำงาน (Influencing)
- 2.1.6 การประสานงาน (Co-ordination)
- 2.1.7 การประเมินผล (Evaluating)

2.2 ทฤษฎีการบริหารของกูลิคและเออร์วิค (Luther Gulick and Lyndoll

Urwick) กระบวนการบริหารตามแนว POSDCRB ของกูลิคและเออร์วิค (Luther Gulick and Lyndoll Urwick) ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังนี้

- 2.2.1 การวางแผน (Planning = P) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติรวมทั้งวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน
- 2.2.2 การจัดหน่วยงาน (Organizing = O) หมายถึง การกำหนด โครงสร้างอำนาจหน้าที่ การแบ่งงาน และการจัดสายงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์
- 2.2.3 การจัดวางตัวบุคคล (Staffing = S) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหาและพัฒนาบุคลากร และการเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี
- 2.2.4 การอำนวยการ (Directing = D) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมบังคับบัญชา และการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานในฐานะที่ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน
- 2.2.5 การประสานงาน (Coordinating = C) หมายถึง การประสานกิจกรรม

ต่าง ๆ ของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ประสานงานที่ดีและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน

2.2.6 การรายงาน (Reporting = R) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหว และความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่ำเสมอ

2.2.7 การงบประมาณ (Budgeting = B) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชี การใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

2.3 ทฤษฎีการบริหารงานของสมาคมผู้บริหารโรงเรียนแห่งสหรัฐอเมริกา

(AASA)

จากแนวคิดของกูติกและเออร์วิค ซึ่งสอดคล้องกับสมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (AASA) ที่ได้กล่าวถึง กระบวนการบริหารให้ชัดเจนและรัดกุมยิ่งขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน พอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

2.3.1 การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงานและ โครงการที่จะทำในอนาคต

2.3.2 การจัดสรรทรัพยากร (Allocation) หมายถึง การจัดหาและการจัดสรรทรัพยากรการเงิน กำจัดคนและวัสดุตามความต้องการของแผนงาน

2.3.3 การให้แรงกระตุ้น (Stimulation) หมายถึง การให้แรงจูงใจและการบำรุงขวัญเพื่อให้บุคลากรมีพฤติกรรมตามเป้าหมาย

2.3.4 การประสานงาน (Co-ordination) หมายถึง การประสานกิจการด้านต่าง ๆ เพื่อผลสัมฤทธิ์ของงาน

2.3.5 การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

3. การบริหารงานวิชาการและบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา

3.1 การบริหารงานวิชาการ

จุดเน้นของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนและครูผู้สอนเป็นสำคัญ และกลไกที่สำคัญมากประการหนึ่ง ซึ่งช่วยให้การปฏิรูปการเรียนรู้ดังกล่าวประสบความสำเร็จก็คือ ต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการบริหารจัดการสถานศึกษาจากแนวทางดำเนินการแบบเดิม ไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ

“โรงเรียนแห่งการเรียนรู้ หรือ The Learning School” เพื่อให้โรงเรียนมีบรรยากาศและวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้สำหรับสมาชิกทุกคน โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน ตลอดจนนวัตกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนสมัยใหม่ รวมถึงการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดในการทำหน้าที่เป็นแหล่งวิทยาการสำหรับผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่คงทนถาวรได้ด้วยตนเอง

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพลังขับเคลื่อนให้การปฏิรูปการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จตามเจตจำนงของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 8 ที่กล่าวว่าจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ยิ่งกว่านั้นในมาตรา 9 ยังได้กำหนดการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาไว้อีกหลายประการ โดยเฉพาะวรรค 5 ที่ว่า “ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา” สำหรับแนวทางการจัดการศึกษานั้น ได้กำหนด “ให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” (มาตรา 22)

สำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ นั้นมาตรา 24 ได้กำหนดให้ สถานศึกษามีหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มุ่งฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนการสอนต้องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา โรงเรียนต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อม กัน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ในด้านการส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ที่ตามมาตรา 25 กล่าวว่า “รัฐมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ”

สำหรับสาระของหลักสูตรนั้น มาตรา 27 กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 ก : 12-16)

ดังนั้นสถานศึกษาทุกแห่งจึงมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นใช้ในสถานศึกษาของตน เพื่อให้การศึกษาสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ ส่งผลให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียนชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการมีเจตนารมณ์กำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคลเพื่อให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระ คล่องตัว สามารถบริหารและจัดการศึกษาในสถานศึกษาได้สะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ตามหลักการกระจายอำนาจ และการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management: SBM) โดยมุ่งให้การบริหารจัดการศึกษาเบ็ดเสร็จที่สถานศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐจึงเปลี่ยนเป็นนิติบุคคล ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถตั้งเป็นวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น
2. เพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเองและการประเมินผลจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนบ่งชี้เงื่อนไขการพัฒนาการเรียนรู้ที่ตอบสนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และของบุคลากร ครอบครัวยุวกอกร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 33-38) มีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

- 1.1 ศึกษา วิเคราะห์ เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น
- 1.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหา สาระ ทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม
- 1.4 นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม
- 1.5 นิเทศการใช้หลักสูตร

1.6 ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

1.7 ปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

แนวทางการปฏิบัติ

2.1 ส่งเสริมให้ครูทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

2.3 จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกัน หรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

2.4 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

3. การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน

แนวทางการปฏิบัติ

3.1 กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษา

3.2 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผลแต่ละรายวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.3 ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินผลตามสภาพจริง จากกระบวนการ การปฏิบัติ และผลงาน

3.4 จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่น ๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

3.5 พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

4.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารการจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

4.2 ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มสาระการเรียนรู้

4.3 ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น

5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

5.1 ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการ

5.2 ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน

5.3 จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานด้านวิชาการ

5.4 ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น

5.5 การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

แนวทางการปฏิบัติ

6.1 สํารวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง

6.2 จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง

6.3 จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

6.4 ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. การนิเทศการศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

7.1 จัดระบบการนิเทศทางวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

7.2 ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลาย และเหมาะสมกับสถานศึกษา

7.3 ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

7.4 ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

7.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

8. การแนะแนวการศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

8.1 จัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการเรียนการสอน

8.2 ดำเนินการแนะแนวการศึกษา โดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา

8.3 ติดตามและประเมินผลการจัดการระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

8.4 ประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษา กับสถานศึกษา หรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

9.1 จัดระบบ โครงสร้างองค์กรให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษา

9.2 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตาม มาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา

9.3 วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุผลตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

9.4 ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพ ภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

9.5 ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่น ในการปรับปรุงและ พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกัน คุณภาพการศึกษา

9.6 ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9.7 ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพ การศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

10. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

แนวทางการปฏิบัติ

10.1 การศึกษา สืบหาความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

10.2 จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิค ทักษะ ทางวิชาการ เพื่อการ พัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น

10.3 การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมทาง วิชาการของสถานศึกษา และที่จัด โดยบุคคล ครอบครัวยุติธรรม องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัด การศึกษา

10.4 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวยุติธรรม ท้องถิ่น

11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

แนวทางการปฏิบัติ

11.1 ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา

ทั้งบริเวณ ใกล้เคียง ภายในเขตพื้นที่การศึกษาและต่างเขตพื้นที่การศึกษา

11.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

12.1 สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

12.2 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

12.3 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน จากขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ 12 ด้าน เห็นได้ว่ามีงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาการพัฒนาระบบการเรียนรู้อ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

3.2 การบริหารการเรียนการสอน

ผู้บริหาร โรงเรียนเป็นผู้ที่มีหน้าที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของชุมชนการจะนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายต้องอาศัยการบริหารด้านการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพซึ่งมีปัจจัยสำคัญดังนี้

1. ด้านผู้บริหาร

การที่ผู้บริหารจะทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุมาตรฐานของหลักสูตรได้ จะต้องคำนึงถึงปัจจัย 2 ประการคือ

1.1 ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของหลักสูตร โดยผู้บริหารจะต้องมีความรู้และความสามารถในการจัดหลักสูตรของสถานศึกษา เข้าใจถึง

ความสำคัญธรรมชาติและลักษณะเฉพาะของข้อสาระ ทั้งในด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ตลอดจน โครงสร้างการเรียนรู้ แนวการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่มวิชาต่าง ๆ

1.2 ผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนครูผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้

1.2.1) งบประมาณ ผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนทั้งในด้านการเงินและวัสดุอุปกรณ์ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้พอเพียงกับความต้องการ

1.2.2) การนิเทศ ผู้บริหารต้องให้คำแนะนำ ร่วมปรึกษา และให้ขวัญ กำลังใจแก่ครูผู้สอน ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้อง

1.2.3) แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพ อิสระ ผู้บริหารต้องช่วยประสานงานทั้งในและนอกท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียน ได้ฝึกปฏิบัติงานซึ่ง จะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง

1.2.4) วิทยากร ผู้บริหารต้องประสานสัมพันธ์กับวิทยากรทั้งในและนอก ท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้แก่ผู้เรียนและครูผู้สอน

1.2.5) การจัดการด้านการตลาด ผู้บริหารควรหาแหล่งจำหน่ายผลผลิตของ ผู้เรียน เพื่อเป็นการหารายได้ให้กับผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการเรียนในกลุ่มวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ถือว่าสำคัญมาก

2. ครูผู้สอน

2.1 ต้องมีความรู้และประสบการณ์ในวิชาที่สอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความ เชื่อมมั่น

2.2 ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักสูตร การวิเคราะห์จุดประสงค์ การวิเคราะห์เนื้อหาในรายวิชาพื้นฐาน การจัดทำแผนการสอน และนวัตกรรมประกอบ แผนการสอน

2.3 ใฝ่หาความรู้ ปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้ทันต่อวิทยาการอยู่เสมอ

2.4 ต้องรู้จักธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียน

2.5 มีความสามารถในการถ่ายทอด ให้คำแนะนำ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและ ปฏิบัติงานได้

2.6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจ โดยมีการผลิตและใช้สื่ออย่าง หลากหลาย และนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนการสอน

2.7 ต้องเป็นครูที่ดี คือ มีความรู้ความสามารถควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู ซึ่งสำนักงานเลขาธิการคุรุสภากำหนดไว้ ดังนี้

2.7.1) ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า

2.7.2) ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

2.7.3) ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

2.7.4) ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์

2.7.5) ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์ อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ให้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ

2.7.6) ครูย่อมพัฒนาตนเอง ทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอยู่เสมอ

2.7.7) ครูย่อมรักและศรัทธาในอาชีพครู และมีสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู

2.7.8) ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์

2.7.9) ครูพึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

3. ผู้เรียน

3.1 มีโอกาสเลือกเรียนอย่างหลากหลายตามความสนใจ ความต้องการและความถนัดของตนเอง

3.2 ต้องมีความชอบมีใจรักและเห็นประโยชน์ของการเรียนวิชาการงานและอาชีพ

4. สภาพแวดล้อม

4.1 จัดบรรยากาศและสภาพห้องเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน

4.2 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษา ค้นคว้า โดยสถานศึกษาจัดตั้งเป็นห้องปฏิบัติการ กลุ่มการทำงานและอาชีพ

4.3 มีพื้นที่ฝึกปฏิบัติพอเหมาะหรือสามารถดัดแปลงได้ตามความเหมาะสม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของชุมชน การจะนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายต้องอาศัยการบริหารด้านการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพซึ่งต้องใช้วิธีการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดกระบวนการเรียนการสอนของกลุ่มวิชาต่าง ๆ ให้มีการบูรณาการ ใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนับพบความรู้ด้วยตนเอง ค้นพบความสามารถและความถนัดของตนเอง มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและปฏิบัติกิจกรรมให้มากที่สุด จนเกิดกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการทำงาน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวอยู่ภายใต้การให้กำลังใจ และคำแนะนำของครู เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข พร้อมกับได้รับผลการเรียนรู้ในรูปแบบของความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม ผลงาน และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้

วิธีการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ แนวความคิดหลัก (Main Concept) ของวิธีการเรียนการสอนมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนให้ครบองค์รวมของการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน คือ ผู้เรียนต้องมีทั้งความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม
2. การกำหนดวิชาควรจะมีการกำหนดเป็น โครงการงาน (TASK) โดยแต่ละงานต้องเป็นไปตามโครงสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรที่มีทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม
3. การจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนสามารถนำความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม จากวิชาภายในกลุ่มมาบูรณาการหรือนำวิชาจากกลุ่มอื่นมาบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานตามกระบวนการเรียนต่าง ๆ เช่น กระบวนการทำงาน กระบวนการคิด กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม ฯลฯ จนเกิดทักษะในการทำงาน และได้ชิ้นงานตามที่กำหนด
4. ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนได้ทั้งภายในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ในสถานปฏิบัติงานแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ ฯลฯ ตามสภาพความพร้อมของผู้เรียนและสถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ ฯลฯ ตามสภาพความพร้อมของผู้เรียนและสถานศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูผู้สอน โดยคำนึงถึงสภาพการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี

5. จัดการเรียนการสอน โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนกำหนดงานที่มีความหมายกับ ผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ ความสำคัญ เห็นคุณค่า ทำให้เกิดความภาคภูมิใจใน การปฏิบัติงาน

6. จัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูผู้สอนต้องคำนึงถึง ความต้องการ ความสนใจ ความพร้อมทางร่างกาย อุดมคติ สติปัญญา และประสบการณ์เดิม ของผู้เรียน

5. รูปแบบการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน

มี 4 รูปแบบ คือ

5.1 การปฏิบัติจริง คือ เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานนั้น จริง ๆ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

5.1.1 การวางแผน

5.1.2 การปฏิบัติ

1) ผู้สอนให้คำแนะนำ

2) ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ

3) ผู้เรียนฝึกฝน

5.1.3 การประเมิน/ปรับปรุง

5.2 การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่สนใจจากแหล่งความรู้ต่างๆ จนสามารถสนองแรงจูงใจใฝ่รู้ของตนเอง ทั้งนี้ ครูผู้สอนควรให้ผู้เรียนเรียบเรียงกระบวนการแสวงหาความรู้ เสนอต่อครูผู้สอนและหรือกลุ่มผู้เรียน

5.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

5.3.1 ครูผู้สอนสร้างกิจกรรม โดยที่กิจกรรมนั้นอาจจะเชื่อมโยงกับสถานการณ์ของผู้เรียนหรือเป็นกิจกรรมใหม่ หรือเป็นประสบการณ์ในชีวิตประจำวันก็ได้

5.3.2 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจากข้อ 1) โดยการอภิปรายการศึกษากรณีตัวอย่างหรือการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ฯลฯ

5.3.3 ผู้เรียนวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกิจกรรมว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุอะไร

5.3.4 สรุปผลที่ได้จากข้อ 3) เพื่อนำไปสู่หลักการ/แนวคิดของสิ่งที่ได้เรียนรู้

5.3.5 นำหลักการ/แนวคิดจากข้อ 4) ไปใช้กับกิจกรรมใหม่ หรือกิจกรรมอื่น ๆ หรือสถานการณ์ใหม่ต่อไป

4. การเรียนรู้จากการทำงานกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่เปิด โอกาสให้มีการเลือกใช้ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างค่านิยม กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฯลฯ ในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จ

3.3 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

บทบาท หน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ จัดให้แผนพัฒนาสถานศึกษา เป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการประชาสัมพันธ์ สถานศึกษา และสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (กรมวิชาการ. 2545 ข : 51)

บทบาทของผู้บริหาร โรงเรียน มีหน้าที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษา ให้มีความก้าวหน้า ผลผลิต คือ นักเรียนมีคุณภาพตามความต้องการของสังคม เป็นผู้รับผิดชอบ ในการปฏิบัติงาน เป็นผู้ประสานงานในองค์กรเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำเทคนิคต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและเป็นผู้สั่งควบคุมงาน กำกับ ดูแล การปฏิบัติงานให้ สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย อีกทั้งบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของ สถานศึกษาทั้งระบบ(วุฒิไกร เลื่อนแป้น. 2547 : 13)

บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหาร โรงเรียน (พนัส หันนาคินทร์. 2547 : 62) กล่าวไว้ดังนี้

1. งานที่เกี่ยวกับตัวครู ได้แก่ จัดหาครูมาสอน การมอบหมายงานต่าง ๆ ให้ครู ตามความเหมาะสม การสร้างขวัญ กำลังใจ การพัฒนาตัวครู การนิเทศ การพิจารณาความดี ความชอบ

2. งานเกี่ยวกับตัวนักเรียน ได้แก่ แบ่งกลุ่มนักเรียน การส่งเสริมนักเรียนทาง วิชาการ การบริการต่าง ๆ การสอนซ่อมเสริม การติดต่อผู้ปกครอง

3. การจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์การสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่ จัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ จัดหาเจ้าหน้าที่เพื่อบริการด้านอุปกรณ์การสอนแก่ครู การสร้างมาตรการเก็บรักษาอุปกรณ์การสอนและการนำไปใช้

4. การจัดโปรแกรมการสอน ได้แก่ การใช้หลักสูตร และการประเมินนักเรียน

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนของ โกรตัน (Gorton. 1983 : 71) มี 6 ประการ ดังนี้

1. ผู้บริหาร โรงเรียนต้องเป็นผู้จัดการ ได้แก่ การคาดหวังว่าผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้จัดหา จัดทำเค้าโครงการบริหารงาน โดยกำหนดหน้าที่ตำแหน่งงานต่าง ๆ ประสานทรัพยากรที่เป็นมนุษย์และที่ไม่ใช่มนุษย์เข้าด้วยกัน เพื่อให้เป้าหมายของหน่วยงานบรรลุอย่างมีประสิทธิภาพ
  2. ผู้บริหาร โรงเรียนต้องเป็นผู้นำทางการศึกษา
  3. ผู้บริหาร โรงเรียนต้องเป็นผู้มีวินัยและรักษาวินัย บทบาทของครูใหญ่ในเรื่องระเบียบวินัย นับว่าเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดของผู้บริหาร โรงเรียนในสายตาของผู้ปกครองและนักเรียน
  4. ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนได้ 2 ประการ คือ การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรในโรงเรียน และบรรยากาศในโรงเรียนจะต้องอยู่ร่วมกันฉันท์มิตร
  5. ผู้บริหาร โรงเรียนต้องเป็นผู้ริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารโรงเรียนสมัยใหม่ต้องมีลักษณะเป็นผู้นำให้มีการเปลี่ยนแปลง โดยปรับเปลี่ยนแผนงานหรือกำหนดการเกี่ยวกับการศึกษาของโรงเรียน เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนให้มากที่สุด
  6. ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องเป็นคนกลางที่จะขจัดความขัดแย้งหรือประสานงานในเรื่องต่างๆ ผู้บริหาร โรงเรียนต้องกล้าเผชิญปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยยึดมั่นในความเป็นกลาง รักษาความเที่ยงตรง
- กล่าวโดยสรุปว่า ผู้บริหาร โรงเรียนต้องเป็นผู้บริหารการศึกษาที่ดี มีคุณภาพเพื่อให้เกิดประสิทธิผลแก่ผู้เรียน และสนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องควบคุมงาน กำกับ ดูแล การปฏิบัติงานให้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย ดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาให้มีความก้าวหน้า ผลผลิต คือ นักเรียนที่มีคุณภาพตามความต้องการของสังคมบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวม คือ เป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงาน เป็นผู้ประสานงานในองค์การเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำเทคนิคต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชา และเป็นผู้สั่ง ควบคุมงาน กำกับดูแลการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3)

พ.ศ. 2553

พรบ.การศึกษาแห่งชาติประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 22 กรกฎาคม 2553 มี
ผลบังคับใช้ 23 กรกฎาคม 2553

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 22 แนวการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ โรงเรียนมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มุ่งฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนการสอนต้องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา โรงเรียนต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อม กัน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่น อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือก ภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 ก : 12-16)

กล่าวโดยสรุปว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 22 มาตรา 24 มาตรา 25 มาตรา 27 และมาตรา 29 ได้ กำหนดแนวการจัดการศึกษาโดยใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตาม ความต้องการของชุมชนและสังคม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของชาติ ถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา เพื่อสร้างคนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันในเวที โลก ไม่ว่าจะหลักสูตรใดก็ตาม หากนำไปใช้แล้วพบว่า มีข้อจำกัดบางประการก็จำเป็นต้องมี การปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มีอยู่ให้ดีขึ้น เช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หลังการนำไปใช้ระยะหนึ่ง จากการศึกษาวิจัยพบว่า มีปัญหาบาง ประการ เช่น ด้านตัวชี้วัดหรือคุณลักษณะความรู้ความสามารถของผู้เรียนหลังจากเรียนจบ แต่ละช่วงชั้นแล้วยังขาดความชัดเจน อีกทั้งครูผู้สอน โดยเฉพาะครูใน โรงเรียนขนาดเล็กซึ่งมีอยู่ จำนวนมากไม่สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามที่ หลักสูตรกำหนดไว้ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 114)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 จัดทำขึ้นเพื่อให้เขตพื้นที่ การศึกษา หน่วยงานระดับท้องถิ่นและสถานศึกษานำไปเป็นกรอบและทิศทางพัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอน จากข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยและติดตามผล การใช้หลักสูตร

การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่กล่าวถึง ประกอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคนในสังคมไทย และจุดเน้นของ กระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 จึงเกิดการทบทวนหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการ พัฒนาคุณภาพผู้เรียน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมพัฒนาประเทศพื้นฐานในการดำรงชีวิต การพัฒนาสมรรถนะและทักษะกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดควิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นทิศทาง ในการจัดทำหลักสูตร การเรียนการสอนในแต่ละระดับ นอกจากนี้ได้กำหนด โครงสร้างเวลา เรียนขั้นต่ำของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีไว้ในหลักสูตรแกนกลาง และเปิด โอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความพร้อมและจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับ กระบวนการวัดและประเมินผลผู้เรียน เกณฑ์การจบการศึกษาแต่ละระดับ และเอกสารแสดง หลักฐานทางการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และมีความชัดเจนต่อการ นำไปปฏิบัติดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จึงได้ปรับเปลี่ยน หลักสูตรเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำไปสู่การปฏิบัติแต่ยังคงยึดมาตรฐานการเรียนรู้และ หลักการเดิม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 124)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของ ชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพล เมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อ การศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบน พื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

1. หลักการหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 มีหลักการที่ สำคัญ ดังนี้

1.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและ มาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

1.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

1.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

1.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

1.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2. จุดหมายหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

2.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

2.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

2.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

3. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

3.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อัน จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

ตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรอง เพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสาร ด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

3.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคม ได้อย่างเหมาะสม

3.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศเข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมแสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

3.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

3.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสารการทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

4.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

4.2 ซื่อสัตย์สุจริต

4.3 มีวินัย

4.4 ใฝ่เรียนรู้

- 4.5 อยู่อย่างพอเพียง
- 4.6 มุ่งมั่นในการทำงาน
- 4.7 รักความเป็นไทย
- 4.8 มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพิ่มเติมให้ สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

กล่าวโดยสรุปว่า สถานศึกษาสามารถปรับรูปแบบการจัดหลักสูตรให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ได้ในบริบทของ โรงเรียนในลักษณะบูรณาการพิจารณายืดหยุ่นเวลาเรียนตามสถานการณ์ และโอกาสที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้

แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในหมวด 4 ที่เกี่ยวข้องกับสาระในการจัดการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ที่ครูและสถานศึกษาจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติ โดยปรับเปลี่ยน กระบวนการเรียนรู้แบบเดิมที่เน้นการท่องจำ ทำตาม ซึ่งมีครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นกระบวนการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเอาชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง เป็นกระบวนการการเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริง การรู้จักสืบเสาะค้นหาความรู้ การสนใจใฝ่รู้ การรู้จักแก้ปัญหา (รุ่ง แก้วแดง. 2543 : คำนำ)

กระบวนการทัศน์ใหม่ของการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนไปสู่การเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์สาระของการสอนเป็นสาระที่รวมทั้งถ้อยคำและชุมชนไว้ด้วย (ไพฑูรย์ ลินลารัตน์. 2544 : 1) ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 16) การเรียนรู้เป็นระบบความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในแต่ละวัยและสัมพันธ์กับสถาบัน ต่างๆ ในชุมชน เช่น ครอบครัว วัด ปราชญ์ชุมชน โดยมีการฝึกจากประสบการณ์ในชีวิต จาก การทำมาหากิน การรักษาพยาบาล การเรียน การร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่ดำรงอยู่ ในชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีอยู่ตลอดเวลาถึงแม้ว่าจะไม่ได้เข้าศึกษาใน โรงเรียนก็สามารถ เรียนรู้ได้ทุกหนทุกแห่งตลอดชีวิต (พจณี เทียมศักดิ์. 2543 : 9) ผู้บริหาร โรงเรียนจำเป็นต้อง

พัฒนาบุคลากร ทั้งครู นักเรียนรวมทั้งตนเองให้ทันกับความเจริญเติบโตของสังคมและโลก โดยเฉพาะสร้างนักเรียนให้รู้เท่าทันคนในลักษณะเน้นความจำเป็นที่จะเรียนวิธีการเรียนรู้ (It Must Learn How to Learn) รวมทั้งเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเรียนรู้ จากการเรียนในทีเดียวกับบุคคลเดียวเป็นทุกสถานที่ ทุกเวลาทุก โอกาส ทุกบุคคลต่อเนื่องตลอดชีวิต (สมชาย เทพแสง. 2547 : 16)

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวถึงแนวคิดในการจัดแหล่งการเรียนรู้ว่าแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องที่สนใจใฝ่รู้ แหล่งเรียนรู้มีทั้งใน โรงเรียนและชุมชน แหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนนอกจากห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ แล้วสถานที่ทุกแห่งในบริเวณโรงเรียนจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้และบางครั้ง โรงเรียนอาจจัดเพิ่มเติมจากที่มีอยู่ เช่น จัดเป็นจุดศึกษา สวนการเรียนรู้ ค่ายเรียนรู้ เป็นต้น แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นแหล่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและอาจเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา สาธารณประโยชน์ สถานประกอบการสถาบันทางการศึกษา อาชีพในชุมชนตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ โรงเรียนมีหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกิจกรรมต่อเนื่องระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนใน โรงเรียนและชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 3)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้ทัศนะว่าการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ชุมชนสามารถเรียนได้จากหลายทางด้วยกัน ผู้เรียนอาจเรียนรู้จากการฟังเรื่องราวที่คนเล่า คนแก่ในหมู่บ้านเล่าให้ฟัง แล้วจดจำ นำไปคิด ไตร่ตรองและจดบันทึกไว้ จากประสบการณ์ตรงที่ตนเองได้ประสบพบเห็น หรือเรียนรู้มาโดยตรงจากการปฏิบัติงานการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและสังคม จากการอภิปราย ถกเถียงกับกัลยาณมิตรทั้งหลาย ซึ่งจะทำให้ได้แนวคิด ทักษะที่แปลกแยกแตกต่างออกไปจากที่ตนเองมีอยู่ แสดงถึงการเป็นคนยอมรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของผู้อื่นแล้วนำข้อคิดเห็นของตนเองอีกทางหนึ่งด้วย จากการร่วมการปฏิบัติงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์สะสมจนตกผลึก สามารถวิเคราะห์ จดระบบความรู้ที่ได้รับมานั้นเข้าด้วยกันสร้างสรรค์องค์ความรู้ขึ้นมาใหม่มีข้อเสนอแนะใหม่หรือมีทางเลือกที่เหมาะสมกว่าขึ้นได้ด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2546 : 79-80)

กล่าวโดยสรุปว่า การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้เป็นรูปแบบวิธีการเรียนรู้จากการบอกเล่าพูดคุยกับผู้คนในชุมชนจากวิถีชีวิตและประสบการณ์ ผู้เรียนจะศึกษาค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องที่สนใจใฝ่รู้ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การรู้จักสืบเสาะค้นหาความรู้ การสนใจใฝ่รู้ การรู้จักแก้ปัญหาแล้วนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตกผลึกทาง

ความคิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดประโยชน์และเกิดการเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ได้ตลอดเวลาหรืออาจจัดระบบใหม่ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันแล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมและชุมชน

1. ความหมายของแหล่งการเรียนรู้

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ได้มีนักการศึกษากล่าวไว้ ดังนี้ แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (กรมวิชาการ. 2545 : 43)

แหล่งการเรียนรู้ คือ สภาพแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติหรือได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มเพื่อน ระหว่างครูกับผู้เรียน ระหว่างวิทยากรประจำแหล่งการเรียนรู้กับครูและผู้เรียนรวมทั้งเป็นแหล่งที่ผู้เรียนอาจอาศัยการสืบค้นของตนเองเพื่อแสวง หาความรู้เพิ่มเติม (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวังนัง. 2545 : 20)

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่ บุคคล สถานที่ต่าง ๆ แหล่งวิทยากร ธรรมชาติสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยประสบการณ์ตรง เพื่อให้สามารถนำประโยชน์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (สามารถ รอดสำราญ. 2546 : 6)

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความค่าทางการศึกษาอาจเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่น ความเชื่อของกลุ่มบุคคลเรื่องราวความเป็นมาในอดีตของชุมชน กิจกรรม วัฒนธรรมประเพณี สถาบันและองค์กรต่าง ๆ สถานที่สำคัญ การประกอบอาชีพและสถานประกอบการที่มีอยู่ในชุมชนอันเป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียน โรงเรียนมีหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้(วิทยากรณี สุขสนธิวงศ์. 2552 : 55)

กล่าวโดยสรุป แหล่งเรียนรู้หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความค่าทางการศึกษาทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่ บุคคล สถานที่ต่าง ๆ แหล่งวิทยากร ธรรมชาติสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติหรือได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตาม

อรรถศาสตร์อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

2. ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้

การเรียนรู้ในโลกปัจจุบัน นักการศึกษาได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการศึกษาใหม่จากความเชื่อในเรื่องของการเรียนรู้ที่ว่าความรู้มีเพียงที่โรงเรียนสู่แหล่งเรียนรู้อื่นนอกห้องเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามสภาพจริงสัมผัสกับประสบการณ์จริง เรียนรู้และปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้มีสติปัญญาไหวพริบที่จะเข้าใจโลก รู้จักตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายรอบตัวตามความต้องการศักยภาพความสนใจ ความพร้อมและเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดเรื่องการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนในแง่ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ในหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 24 (5) ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ และมาตรา 24 (6) การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพและมาตรา 25 รัฐต้องดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 14-15)

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนและแหล่งการเรียนรู้ประเภทรวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น เป็นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ (กรมวิชาการ. 2544 ก : 3)

การตั้งศักยภาพที่แท้จริงของผู้เรียนออกมาซึ่งทำให้ผู้เรียนแต่ละคนค้นพบตนเอง ความต้องการของตนเองและมุ่งหาข้อมูลในสาขาที่ตนเองสนใจจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย นำมาผสมผสานสังเคราะห์และสรุปเป็นข้อมูลข่าวสารแล้วนำข้อมูลข่าวสารมาวิเคราะห์สังเคราะห์สร้างสรรค์เป็นองค์ความรู้ ถ้ามีการผสมเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่ทันสมัยจะเกิดมูลค่าเพิ่มเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม(ผ่องศรี สมยา. 2544 : 13)

แหล่งการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเพราะแหล่งการเรียนรู้จะเป็นสื่อในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใคร่รู้และเกิดการเรียน โดยผ่านกระบวนการหรือกิจกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : คำนำ)

กิจกรรมที่มีความหลากหลายสามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพราะบุคคลมีความต้องการแตกต่างกันไปตามความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความพร้อมที่จะเรียนรู้ (สามารถ รอดสำราญ. 2546 : 22)

แหล่งการเรียนรู้จึงช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงรู้จักคิดแบบองค์รวม และการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลายเป็นแหล่งที่เอื้ออำนวยให้ครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการให้แก่ผู้เรียนได้สมบูรณ์ที่สุดเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับจากแหล่งการเรียนรู้ไปสู่ประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และคารุณี คำวังนัง. 2545 : 27) การเรียนรู้ที่มีความสุข สร้างสรรค์ความคิดและประสบการณ์ที่มีคุณค่า (สุนน อมรวิวัฒน์. 2544 : 1) สามารถส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ทั่วทุกแห่ง (สามารถ รอดสำราญ. 2546 : 22)

กิ่งแก้ว อารีรักษ์ (2548 : 118) ให้ความสำคัญของการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่หลากหลาย
2. ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ลึกซึ้งขึ้น โดยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลสะท้อนความคิดเห็นจากแหล่งการเรียนรู้
3. กระตุ้นมุ่งเน้นลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งผลักดันให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น สามารถสร้างผลผลิตในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงขึ้น

4. เสริมสร้างการเรียนรู้ จนเกิดทักษะการแสวงหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการสร้างความตระหนักเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและแตกต่างของข้อมูล
5. แหล่งการเรียนรู้เสริมสร้างการพัฒนาการคิด เช่น การแก้ปัญหา การให้เหตุผล และการประเมินอย่างมีวิจารณญาณ โดยอาศัยกระบวนการวิจัยอิสระ
6. เปลี่ยนเจตคติของครูและผู้เรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. พัฒนาทักษะการวิจัยและความเชื่อมั่นในตนเองในการค้นหาข้อมูล
8. เพิ่มผลสัมฤทธิ์ด้านวิชาการ ในด้านเนื้อหา เจตคติ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยอาศัยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนรู้

นเรนทร์ คำมา (2548 : ออนไลน์) ได้กล่าว ถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่รวบรวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกัน ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลาน
3. เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนานและมีความสนใจที่จะเรียนรู้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย
4. ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในท้องถิ่น พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของท้องถิ่นทั้งปัจจุบันและอนาคต

ประเวศ วะสี (2536 : 1) กล่าวว่า ท้องถิ่นมีแหล่งการเรียนรู้ และผู้รู้ด้านต่างๆ มากมาย มากกว่าที่ครูสอนท่องหนังสือ ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากครูในท้องถิ่น จะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริงทำจริง จะทำให้การเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง การเรียนสนุกไม่น่าเบื่อ ที่สำคัญเป็นการปรับระบบที่มีคุณค่า เดิมการศึกษามองข้ามคุณค่าเหล่านี้ เมื่อผู้รู้ในท้องถิ่นเหล่านี้เป็นครูได้ จะเป็น การยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของท้องถิ่นอย่างแรง เป็นการถักทอ ทางสังคม

แหล่งการเรียนรู้มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ทั้งในระบบและ นอกระบบ (กรมสามัญศึกษา. 2544 : 7) ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process Of Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning By Doing) ทั้งจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ตนเองมีอยู่แล้ว

2. เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงาน และแหล่งประกอบอาชีพ ของผู้เรียน

3. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยตรง

4. เป็นห้องเรียนธรรมชาติ เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม

5. เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูล ได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง

6. สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียน ในเชิงรุก เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง

ประหยัดและสะดวก

7. มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

8. มีสื่อประเภทต่างๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาอาชีพ

สรุปความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ช่วยเชื่อมโยงเรื่องราวในท้องถิ่นสู่การเรียนรู้สากล พัฒนาคุณลักษณะและความคิด ความเข้าใจในคุณค่า และทัศนคติ ค่านิยม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการเรียนรู้ มีทักษะการแสวงหาความรู้ สามารถจัดการความรู้ ซึ่งมีความสำคัญและมีความหมายอย่างมากสำหรับผู้เรียน ดังนี้

1. ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว ท้องถิ่น

2. ผู้เรียน ได้เรียนในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิต ทำให้เห็นคุณค่า เห็น ความสำคัญของสิ่งที่เรียน

3. ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากลสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม

4. เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง

5. มีส่วนร่วมในองค์กร ท้องถิ่น บุคคล และครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น

6. ได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ เกิดทักษะการแสวงหาความรู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปว่า แหล่งการเรียนรู้ นับว่าเป็นเครื่องมือที่ทำหน้าที่ในการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ทางการศึกษาใหม่ จากความเชื่อในเรื่องของการเรียนรู้ที่ว่าความรู้มีเพียงที่ โรงเรียน ผู้แหล่งการเรียนรู้อื่นนอกห้องเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสนับสนุน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามสภาพจริง สัมผัสกับประสบการณ์จริง เรียนรู้และปฏิบัติงาน ร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข เกิด การเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ทั่วทุกแห่ง พัฒนาผู้เรียน ไปสู่การเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์

3. ลักษณะเด่นและความสำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้

การใช้แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน เพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสภาพจริง การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับ บุคคล สถานที่ ธรรมชาติ หน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งผู้เรียน ผู้สอน สามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้หรือเรื่องที่สนใจศึกษาได้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็น ธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนและธรรมชาติเป็นชุมชนทรัพยากรมหาศาลที่เราสามารถ ค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จัก ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ลักษณะ เด่นของการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้มีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550 : 1)

3.1 ผู้เรียน ได้ปฏิบัติจริง ค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

3.2 ผู้เรียน ได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่มร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ

ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และทักษะกระบวนการต่างๆ

3.3 ผู้เรียน ได้ฝึกทักษะการสังเกต การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การ ตีความหมายและการสรุปความ คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

3.4 ผู้เรียน ได้ประเมินผลการทำงานได้ด้วยตนเอง

3.5 ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้ได้

3.6 ผู้สอนเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ให้การสนับสนุน

4. แนวคิดสำคัญในการใช้แหล่งเรียนรู้

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้สรุปได้ในประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 3)

4.1 แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งที่นักเรียนจะศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่สนใจใฝ่รู้ แหล่งเรียนรู้มีทั้งในโรงเรียนและชุมชน

4.2 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนนอกจากห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่างๆแล้ว สถานที่ทุกแห่งในบริเวณโรงเรียนจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้และบางครั้งโรงเรียนอาจจัดเพิ่มเติมสิ่งที่มีอยู่ เช่น จัดเป็นจุดศึกษา สวนการเรียนรู้ ค่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

4.3 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้น อาจเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา สาธารณประโยชน์ สถานประกอบการ สถาบันทางการศึกษา อาชีพในชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ

4.4 โรงเรียนจัดการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกิจกรรมต่อเนื่องระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียน ในโรงเรียน และชุมชน อย่างไรก็ตามแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่กล่าวในเบื้องต้นนั้นจะบังเกิดประสิทธิภาพในเชิงปฏิบัติต้องยึดหลักปรัชญาการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ซึ่งผู้สอนสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียน ได้คิด ได้ปฏิบัติงานด้วยเอกสิทธิ์ของตนเอง แนวคิดและแนวปฏิบัติที่สำคัญมีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550 : 3)

4.4.1 การจัดการเรียนรู้เน้นความสำคัญที่ผู้เรียนให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้

4.4.2 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการฝึกทักษะการใช้กระบวนการคิด การวิเคราะห์ การสังเกต การรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติจริง ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น

4.4.3 ให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ ได้คิด แสดงออกอย่างอิสระ บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกัลยาณมิตร

4.4.4 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งระบบ

4.4.5 ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนให้มาเป็น ผู้รับฟัง ผู้เสนอแนะ ผู้ร่วมเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษา ผู้สร้างโอกาส สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นนักร้องแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีบทบาทมากที่สุด

4.4.6 ต้องการให้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิต คือสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว จากง่ายไปหายาก จากรูปธรรมสู่นามธรรมโดยใช้แหล่งการเรียนรู้เป็นสื่อ ประสบการณ์ชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นฐานการเรียนรู้และประยุกต์ใช้กับการป้องกันและแก้ปัญหา

4.4.7 ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกจัดกิจกรรม ได้เรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจใฝ่เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง

4.4.8 ถือว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาทุกสถานที่

4.4.9 ปลุกฝังสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

5. ลักษณะของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ในแต่ละประเภท หากนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญที่เป็นสิ่งบ่งชี้ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ (เนาวรัตน์ ลิจิตวิวัฒนเศรษฐ์, 2544 : 29)

- 5.1 ต้องจัดบรรยากาศของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริงหรือเหมือนสภาพจริงมากที่สุด
- 5.2 มีการจัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้พอเพียง
- 5.3 ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด
- 5.4 จัดบริเวณโรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้ และแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้
- 5.5 จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย
- 5.6 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

5.7 มีการร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนเพื่อช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน สิ่งบ่งชี้เหล่านี้จะเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอนให้ บรรลุเป้าหมายเป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด

6. ประเภทของแหล่งการเรียนรู้

การจัดหรือจำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้จัดได้หลายแบบตามความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนแต่ละแห่งเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 3-4) ได้นำเสนอการจัดประเภทแหล่งเรียนรู้ไว้ 2 แบบ ได้แก่

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่

1. แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร หิน ดิน ทราย ชายทะเล ฯลฯ

2. แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อจะสืบทอดศิลปวัฒนธรรม เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน

โบราณวัตถุพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ บ้านเรือน ตลาด ที่อยู่อาศัยและสถานประกอบการ เป็นต้น

3. บุคคล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ คุณธรรมจรรยาบรรณ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและด้านการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักประดิษฐ์ นักคิด และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ครู ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งอาคาร สถานที่ และบุคคล เช่น แม่น้ำ ภูเขา วัด สวน ตลาด ร้านอาหาร เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เทคโนโลยีพื้นบ้าน และแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นต้น

ราชบัณฑิตยสถาน บทวิทยุรายการ "รู้ รัก ภาษาไทย" ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เวลา 7.00-7.30 น.ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้กำหนดแหล่งการเรียนรู้โดยทั่วไปจำแนกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่อยู่ในชุมชนซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ ภูมิปัญญาชน นักกีฬา

2. ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น สถานที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถานที่ราชการ พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า สถาบันทางศาสนา บริษัท ห้องสมุด โรงงานอุตสาหกรรม โรงมหรสพ เขื่อน ฝ่ายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน

3. ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ เกาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก สัตว์ป่า สัตว์น้ำ

4. ประเภทกิจกรรมทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน

เยาวชนและบุคคลทั่วไปสามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวเพื่อเสริมความรู้รอบตัวนอกตำราเรียน (ราชบัณฑิตยสถาน บทวิทยุรายการ "รู้ รัก ภาษาไทย" 29 ตุลาคม พ.ศ. 2555)

พระพุทธทาสภิกขุ (อ้างใน สุนน อมรวิวัฒน์. 2548a: ออนไลน์) ได้แสดงธรรมเรื่อง “โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก” มีความตอนหนึ่งว่า โรงเรียนมีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง ตำหุดำตาของท่านทั้งหลายแต่ท่านก็ไม่รู้จัก การเรียนรู้จากธรรมชาติช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต ที่มีการเปลี่ยนแปลง มีการต่อสู้ดิ้นรน มีปัญหา มีสุนทรียภาพ มีคุณค่า ทั้งความจริง ความงามและความดี ในทางตรงกันข้าม ธรรมชาติก็มีทั้งความเสื่อมสลาย และความโหดร้าย ทำลายล้าง มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ และอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ด้วยการอนุรักษ์ และยอมรับคุณค่าของธรรมชาติ ปรับตนเองได้ในความเปลี่ยนแปลง และทำอย่างไรจึงจะให้เด็กรู้ ด้วยตนเองมากขึ้น นั่นคือ ต้องสร้างแหล่งการเรียนรู้ให้เขา ต้องสอนให้เขารู้จักใช้ แหล่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้แบ่งได้ 4 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ประเภทบุคคล
2. ประเภทสถานที่
3. ประเภทวัฒนธรรมประเพณี
4. ประเภทสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี

สุวิทย์ มูลคำ (2545 : 19) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ไว้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคลหรือปราชญ์ชาวบ้าน (Local Wisdom) ประกอบด้วยบุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งมีความเชี่ยวชาญหลากหลายสาขาวิชาชีพ บางท่านอาจเป็นผู้มีทักษะ ความชำนาญ ในแต่ละสาขาวิชาชีพ บางท่านเป็นปราชญ์ชาวบ้าน บางท่านเป็นอดีตข้าราชการที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน บางท่านเป็นผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่น และบุคลากรในสถานศึกษาเอง ก็มีทั้งความชำนาญ ความรู้หรืออาชีพเสริมรายได้ที่ทำอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู นักการภารโรง ตลอดจนผู้เรียน รุ่นพี่หรือผู้เรียนชั้นที่โตกว่า ซึ่งสามารถนำมาเชื่อมโยง บูรณาการในการศึกษาได้

2. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วทั้งในสถานศึกษาและท้องถิ่น เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ซึ่งอาจเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติแล้ว หรือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 ฉ: 43) ได้แบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้

2 ประเภท คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชา ห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมชาติ เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุดประชาชน ห้องพิพิธภัณฑ์ วิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา วัด ครอบครัว ท้องถิ่น สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

สมุน ออมวิวัฒน์ (2544 : 25) จำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้ 4 ประเภท คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไป ที่อยู่ในท้องถิ่นซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท ข้าราชการ ภูมิสงฆ์ ศิลปิน นักกีฬา เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สถานที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ สถานที่ราชการ ห้องสมุด ตลาด ร้านค้า ห้างร้าน บริษัท ธนาคาร โรงมหรสพ โรงงานอุตสาหกรรม ถนน สะพาน เขื่อน ฝายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน เป็นต้น

3. แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ ทะเล เกาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก ทุ่งนา สัตว์ป่า สัตว์น้ำ เป็นต้น

4. แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม ประเพณี และความเชื่อ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) จำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้ ดังนี้ คือ

1. แหล่งเรียนรู้หรือแหล่งสารสนเทศที่เป็นบุคคล เช่น นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น ในสถานศึกษา ครูผู้สอนที่เชี่ยวชาญการสอนสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลได้

2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ ได้แก่

2.1 สถาบันบริการสารสนเทศที่มีชื่อเรียกอื่นๆ เช่น ศูนย์สารสนเทศ ศูนย์เอกสาร ศูนย์บริการเอกสาร ศูนย์เรียนรู้ ศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี เป็นต้น สถาบัน

บริการสารสนเทศเหล่านี้ จะจัดเก็บเอกสารและข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ ให้บริการสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ข่ายงานคอมพิวเตอร์ ฐานข้อมูลซีดีรอม ฐานข้อมูลออนไลน์ ฐานข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต และสารสนเทศที่เป็นสิ่งพิมพ์

2.2 หอจดหมายเหตุ มีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เก็บข้อมูลสารสนเทศ เฉพาะประเภท ทั้งที่เป็นเอกสารต้นฉบับ และเอกสารที่มีการตีพิมพ์ ข้อมูลที่เป็นจดหมายเหตุ จะเป็นข้อมูลที่มีอายุเกินกว่า 10 ปี มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวเฉพาะหน่วยงาน นั้นๆ การให้บริการ เอกสารจดหมายเหตุที่เป็นเอกสารต้นฉบับ จะไม่ให้บริการเนื่องจากมีความเก่ามาก ดังนั้น หอจดหมายเหตุจึงเก็บเอกสารไว้ในรูปแบบของวัสดุย่อส่วน (ไมโครฟิล์ม และ ไมโครฟิช) ในปัจจุบัน มีการนำเอกสารจดหมายเหตุมาเก็บไว้ในรูปสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ด้วย

2.3 แหล่งเรียนรู้เฉพาะสาขาวิชา เช่น แหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน ศาสนสถาน โรงงานอุตสาหกรรม สถานประกอบการต่างๆ แหล่งสารสนเทศ สื่อมวลชน แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ ที่มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและมีการให้บริการ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์บางแห่งรวมอยู่กับห้องสมุด เช่น ห้องสมุดพิพิธภัณฑ์การเกษตร เฉลิมพระเกียรติ ห้องสมุดพิพิธภัณฑ์แมลง เป็นต้น

2.4 แหล่งเรียนรู้ด้านนันทนาการ เช่น ศูนย์กีฬาและนันทนาการ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์วัฒนธรรม เป็นต้น

2.5 ห้องสมุด เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความหลากหลายกว่าแหล่งเรียนรู้อื่น ห้องสมุด แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันไปตามประเภท แต่จะมีความเหมือนกันในด้านจิตวิญญาณที่เป็นแหล่งบ่มเพาะความรู้และภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้แต่ละประเภท มีการจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระบบการจัดเก็บ และวัตถุประสงค์ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่จัดเก็บข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ มีการจัดทำเครื่องมือเพื่อการค้นคว้ามีอยู่ทั่วไป และมีหลายประเภท

สกุล จันดี (2551 : 95) จำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้ 5 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลและองค์กรในชุมชน หมายถึง บุคคล คณะ บุคคลหรือตัวแทนขององค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ เฉพาะด้าน ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ แนวคิด หลักการ และวิธีการปฏิบัติ ให้แก่นักเรียนได้ เช่น ตัวแทนด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม ตัวแทนรัฐบาลหรือหัวหน้าส่วนราชการ คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาองค์กรต่างๆ ผู้ชำนาญพิเศษหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์

ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์ หรือผู้นำศาสนาต่างๆ ผู้นำชุมชน คณะบุคคลจากสถาบันต่างๆ เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง ทรัพยากรหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรแร่ธาตุ ทรัพยากรสัตว์ เชื้อน อ่างเก็บน้ำ ฝ่ายชลประทาน ล้าคลอง อุทยานแห่งชาติ ศูนย์อนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่า เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ประเภทอาคาร สถานที่ และสิ่งก่อสร้าง หมายถึง อาคาร สถานที่ หรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด พิพิธภัณฑสถาน พระพุทธรูป โบสถ์ วิหาร ศูนย์ราชการ โรงพยาบาล สถาบันการศึกษา โรงงานอุตสาหกรรม ตลาดอนุสาวรีย์ ศาลหลักเมือง เรือนจำ สถานีตำรวจ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์พัฒนาวิชาการเกษตร โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้น ที่เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เป็นนวัตกรรม หรือเทคโนโลยี ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ห้องสมุดประชาชน เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ ต่างๆ ระบบรถยนต์ต่างๆ เคมีภัณฑ์ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ เทคโนโลยีสารสนเทศ การสอนทางไกลผ่านดาวเทียม คอมพิวเตอร์ ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ วิทยุ โทรทัศน์ ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

5. แหล่งเรียนรู้ประเภทศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ทางสังคมที่แสดงถึงความเป็นอยู่ ความเชื่อ วิถีชีวิตที่สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต เช่น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง การแสดงพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมชุมชน พิธีทางศาสนา ประเพณีความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ศิลปกรรม แกะสลักเครื่องปั้นดินเผา ภาพวาด ภาพเขียน เป็นต้น

ยอดศักดิ์ เกษเงิน (2550 : 16-34) จำแนกประเภทแหล่งเรียนรู้ในชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญไว้ 4 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล หมายถึง ป่อบเกิดหรือศูนย์รวมของวิชาความรู้ที่เป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชน คือ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีอยู่ให้ผู้สนใจหรือผู้ต้องการเรียนรู้ในชุมชนได้ เช่น บุคคลที่มีทักษะความสามารถในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลมีความสำคัญเป็นอย่าง

ยิ่ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะวิทยาการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตและเกิดขึ้นใหม่และที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคตย่อมมาจากบุคคลทั้งสิ้น อาจจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1.1 แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งเป็นทางการ

1.2 แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลที่เป็นไปตามสภาพและบทบาทใน

สังคม

1.3 แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลที่เป็นไปโดยสายงานในการประกอบอาชีพ

ต่างๆ

1.4 แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลที่เป็นความสามารถเฉพาะตัว เช่น

ศิลปิน ช่างฝีมือ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติต่างๆ

1.5 แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น

2. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ด้านการศึกษาหาความรู้ ทั้งในส่วนที่ช่วยให้รู้ประวัติ มนุษย์ ความเป็นมาของมนุษย์ สัตว์ และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เพื่อเข้าใจสิ่งแวดล้อมที่มีขึ้น สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยสามารถนำทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่าและอนุรักษ์ให้ยืนยาวเพื่อมนุษยชาติต่อไปในอนาคตทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้ จำแนกได้ดังนี้

2.1 แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ยังคงความเป็นธรรมชาติมากที่สุด ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะตัวตามเขต ภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ มีคุณค่าทางการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับชีวิตสัตว์และสภาพ ธรรมชาติต่าง ๆ

2.2 แหล่งเรียนรู้ประเภทธรรมชาติ ที่มนุษย์เข้าไปเสริมแต่งแต่ยังคงเป็น ธรรมชาติได้แก่ สวนอุทยาน เป็นแหล่งที่มีความสวยงามและมีความสามารถ โดยมีการเสริม แต่งธรรมชาติเท่าที่จำเป็น เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินและความรู้ เช่น ทำป้าย แนะนำ สถานที่ จัดทำอาคารแสดงวิวัฒนาการต่าง ๆ ฯลฯ

2.3 แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ดัดแปลงเพื่อใช้ ประโยชน์ด้านการศึกษาหรือหาความเพลิดเพลิน ได้แก่ สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์ศึกษา ธรรมชาติ ฯลฯ

3. แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันสังคมเป็นสังคมแห่งข่าวสารข้อมูล ยังมีแหล่งเรียนรู้ประเภทนี้อยู่ในสังคมใดมากย่อมทำให้มีความเจริญและมีอำนาจในการแข่งขันมากขึ้น เทคโนโลยีการสื่อสารซึ่งพัฒนาสมรรถนะทั้งในด้านเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ให้มีคุณภาพสูงขึ้น สามารถจำแนกได้ดังนี้

3.1 สื่อที่รับได้ด้วยการมองเห็น เป็นสื่อที่สามารถรับรู้ด้วยการอ่าน ได้แก่ นิตยสาร หนังสือต่าง ๆ

3.2 สื่อที่รับได้ด้วยการฟัง เช่น วิทยุกระจายเสียง

3.3 สื่อที่รับได้ด้วยการฟังและการมองเห็น เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างรวดเร็วมากที่สุด สื่อที่เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้ นอกจากจะเป็นสื่อมวลชนแล้ว ยังมีสื่อที่สามารถติดต่อระหว่างบุคคลโดยใช้เสียง เช่น โทรศัพท์ สัมมนาทางไกล ที่ให้ข่าวสารและให้ภาพ เช่น โทรพิมพ์ เทลิกซ์ แฟกซ์ คอมพิวเตอร์ออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อที่มีผู้สนใจสามารถไปศึกษาค้นคว้าในรูปแบบเสียง แผ่นเสียง วิทยุทัศน์ วิดีโอคาสเซต วีดีโอเท็กซ์ เป็นต้น

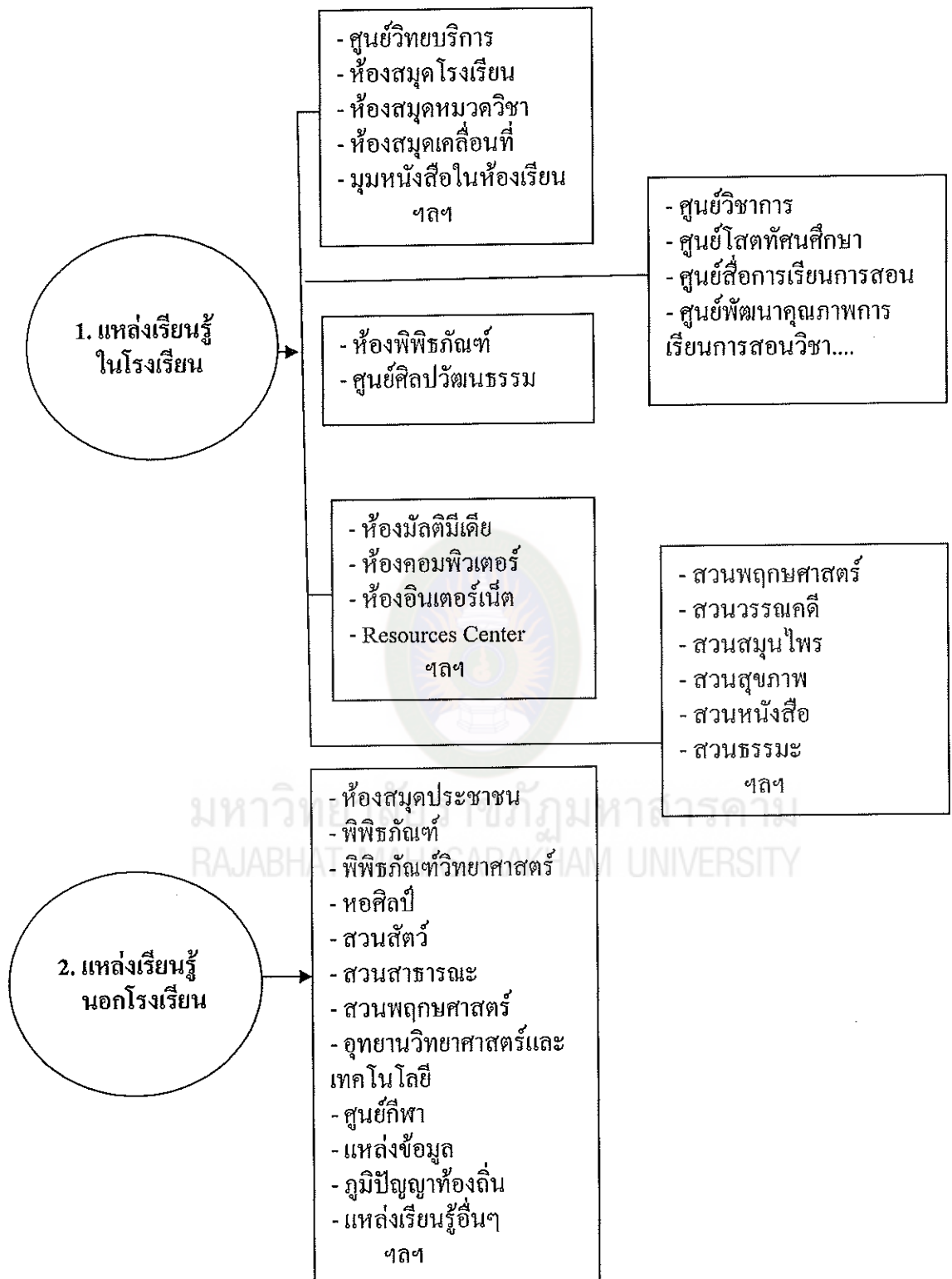
4. แหล่งเรียนรู้ประเภทวัตถุและอาคารสถานที่ หมายถึงวัตถุอาคารสถานที่ ซึ่งเป็นสิ่งช่วยให้ผู้เรียนรู้สามารถศึกษาค้นคว้า เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ทำให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง สามารถเข้าใจสิ่งที่ศึกษาได้ง่ายขึ้น เป็นการเสริมแรงให้อยากเรียนและเกิดภาพมุมมองที่ดีและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน การจำแนกประเภทอาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้

4.1 แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานศึกษา เช่น สถาบันการศึกษาต่าง ๆ สถานฝึกอาชีพ ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ทั้งด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ

4.2 แหล่งเรียนรู้ที่ไม่ใช่สถานศึกษา เช่น สถานประกอบการชุมชน ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ องค์กรทางสังคมต่าง ๆ ฯลฯ

กรมสามัญศึกษา (2544 : 9 -10) จำแนกแหล่งเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท ดังนี้

แผนภาพที่ 2 ประเภทแหล่งเรียนรู้

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และคารุณี คำวังนัง (2545 : 33) แบ่งแหล่งเรียนรู้ที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. เทคโนโลยี ได้แก่
  - 1.1 คอมพิวเตอร์
  - 1.2 อีเมล (e-mail)
  - 1.3 อินเทอร์เน็ต
2. สิ่งแวดล้อม ได้แก่
  - 2.1 แหล่งน้ำ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนอง บึง
  - 2.2 สวนอุทยาน ภูเขา เช่น ถ้ำ หินงอก หินย้อย
  - 2.3 สวนพฤกษศาสตร์ เช่น สวนสมุนไพร สวนป่าธรรมชาติ สวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน สวนสาธารณะ เป็นต้น
3. สถานที่ ได้แก่
  - 3.1 สถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด สุเหร่า
  - 3.2 ปู่ชฌีย์สถาน โบราณสถาน
  - 3.3 โรงเรียน
  - 3.4 โรงพยาบาล
  - 3.5 ไปรษณีย์
  - 3.6 สถานีตำรวจ
  - 3.7 พิพิธภัณฑ์
  - 3.8 ห้องสมุด เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดในชุมชน
4. สื่อสารมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ETV วิทยุ สารสนเทศ
5. บุคคลากร ได้แก่
  - 5.1 เพื่อน เช่น เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนในชุมชน
  - 5.2 ครู เช่น ครูใหญ่ ผู้อำนวยการ ครูวิชาต่างๆ
  - 5.3 ผู้นำชุมชน เช่น ผู้นำศาสนา
  - 5.4 แพทย์
  - 5.5 องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
  - 5.6 ตำรวจ

5.7 ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น คนตรี ก่อสร้าง ยารักษาโรค การวางแผน โบราณ

รุจิรา เรือนเหมย (2550 : 9 -13) จำแนกประเภทของแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ตาม
ทักษะของนักการศึกษาเป็น 4 ประเภทใหญ่ คือ

1. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ประเภทบุคคล หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับ
กิจกรรม มีผลงานได้รับการยกย่อง เป็นที่ยอมรับของสังคมซึ่งถือเป็นตัวอย่างต้นแบบกับบุคคล
รุ่นหลังสืบไปในหลายสาขาอาชีพ ตัวอย่างเช่น แม่กิมลั้ง แม่กิมเนย ที่มีความถนัดทางด้านปรุง
แต่งขนมหม้อแกงเมืองเพชร โกฮับเจ้าเก่า ผู้บุกเบิกก๋วยเตี๋ยวเรือคลองรังสิตจนเป็นที่รู้จักทั่ว
ประเทศ ด้านการเรียนการสอน มีครูต้นแบบสร้างสรรค์ ผลงานนวัตกรรมทางการสอนขึ้น
หลายรูปแบบ เช่น สอนให้สนุกเป็นสุขเมื่อได้สอน การสอนที่เน้นกระบวนการ การสอนภาษา
เพื่อการสื่อสาร เพื่อนสอนเพื่อน การสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา การสอนดนตรีไทยและดนตรี
พื้นเมือง

2. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สภาพ
ธรรมชาติที่มีอยู่แล้วในโลกและอวกาศ ซึ่งไม่ได้หมายถึงสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ เช่น ภูเขา ป่าไม้
ลำธาร ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ และสัตว์ป่านานาชนิด เป็นต้นเนื่องด้วยปัจจุบันมีการนำ
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างมากจนเหลือจำนวนน้อยลง มนุษย์เริ่มตระหนัก
ถึงภัยที่จะเกิดขึ้นเพราะขาดธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี จึงได้มีการรณรงค์สร้างสิ่งทดแทน
ธรรมชาติ ได้แก่ ปปลูกป่า จัดระบบนิเวศวิทยา อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสอนพฤกษ-
ศาสตร์ อนุรักษ์และขยายพันธุ์สัตว์ พันธุ์พืชนานาชนิด

3. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ประเภทสื่อ หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ที่ใช้
เป็นช่องทางการสื่อสาร แยกได้ 2 ประเภท คือ

3.1 สื่อทางด้านกายภาพ ได้แก่ วัสดุ ลักษณะสิ่งพิมพ์ ฟิล์ม แผ่นภาพโปรงใส
เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง แผ่น CD ชนิดเสียงและภาพ เป็นต้น อุปกรณ์ เป็นตัวช่อง
ทางผ่านในลักษณะเครื่องฉาย เครื่องเสียงชนิดต่างๆ เป็นต้น

3.2 สื่อทางด้านวิธีการ ได้แก่ รูปแบบที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ทั้งการใช้
เทคโนโลยีพื้นฐาน และเทคโนโลยีระดับสูง ได้แก่

3.2.1 สื่อท้องถิ่น ประเภทเพลง เช่น หมอลำ หนังตะลุง ลำตัด อีแซว ลำนำ
เพลงซอ เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย และนิทานพื้นบ้าน เป็นต้น

3.2.2 สื่อกิจกรรม เช่น หมาเก็บบ หมากะเหย่ง ตีจับ มอญซ่อนผ้า เดินกะลา เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า สื่อกิจกรรมพื้นบ้านดังกล่าวมีมาแต่โบราณ หลายกิจกรรมเหมือนกับของชนเผ่าปิกมีในทวีปแอฟริกา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสนุกสนานในหมู่เด็กๆ ปัจจุบันก็ยังได้รับความนิยมอยู่ แต่ก็มีกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนามาเป็นลำดับ จนถึงการใช้เทคโนโลยีระดับสูง เช่น โปรแกรมเกมคอมพิวเตอร์ บทเรียนโปรแกรม โปรแกรมผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ระบบมัลติมีเดีย ประเภท E-Learning เป็นต้น ซึ่งการประชุมสัมมนา การปฏิบัติงานกลุ่ม การทัศนศึกษา ก็เข้าข่ายสื่อกิจกรรมชนิดหนึ่ง

4. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ประเภทวัตถุและอาคารสถานที่ หมายถึง วัตถุและอาคารสถานที่ ที่มีศักยภาพเป็นแหล่งความรู้ด้วยตัวของมันเอง สามารถสื่อความหมายโดยลำพังตัวเอง เช่น สถาปัตยกรรมด้านการก่อสร้าง จิตรกรรมภาพ ฝาผนัง ปูนูนวัตถุ ด้านประวัติศาสตร์ ชิ้นส่วนของธรรมชาติที่ให้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ โบราณวัตถุ ทางด้านศาสนา ตัวอย่างศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยบูรพา เช่น ศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้คณะศึกษาศาสตร์ฝ่ายบรรณาสารและสารสนเทศเพื่อการศึกษา, พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ, อาคารศูนย์จีนศึกษา เป็นต้น

สำนักงาน กศน. สถาบันกศน.ภาคเหนือ (2552 : 114) จำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษา ดังนี้

แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนมี 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนและนอก โรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

1.1 แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม ปრაกฏการณ์ธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต ฯลฯ

1.2 แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ห้องสมุด โรงเรียน ห้องสมุดกลุ่มสาระ ห้องสมุดเคลื่อนที่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่างๆ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องมัลติมีเดีย เว็บไซต์ ห้องอินเทอร์เน็ต ห้องเรียนสีเขียว ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องเกียรติยศ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสมุนไพร สวนวรรณคดี สวนสุขภาพ สวนหิน สวนหย่อม สวนผีเสื้อ บ่อเลี้ยงปลา เรือนเพาะชำ ต้นไม้พูดได้ ฯลฯ

2. แหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน

2.1 แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น สภาพแวดล้อม ป่า ภูเขา แหล่งน้ำ ทะเล สัตว์ ฯลฯ

2.2 แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา สถานประกอบการ วัด ครอบครัวยุวมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม-ประเพณี สถาบันการศึกษาอื่นๆ โบราณสถาน สถานที่สำคัญ แหล่ง ประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่กล่าวมา สรุปได้ว่าแหล่งเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล หมายถึง บุคคลทั่วไป คณะบุคคลหรือตัวแทนขององค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ แนวคิด หลักการ และวิธีการปฏิบัติ ให้แก่นักเรียน ได้เช่น ตัวแทนด้านธุรกิจ และอุตสาหกรรม ตัวแทนรัฐบาลหรือหัวหน้าส่วนราชการ คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาองค์กรต่างๆ ผู้ชำนาญพิเศษหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนาต่างๆ ผู้นำชุมชน ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า ศิลปิน นักกีฬา คณะบุคคลจากสถาบันต่างๆ เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง สถานที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถานที่ราชการ พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า สถาบันทางศาสนา บริษัท ห้องสมุด โรงงานอุตสาหกรรม โรงมหรสพ เขื่อน ฝายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน

3. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ เกละ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก สัตว์ป่า สัตว์น้ำ เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่เป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน

7. การใช้แหล่งการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ได้นำมาสู่การปฏิรูปการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคลและส่งเสริมให้มีการจัดแหล่งเรียนรู้ตลอด ชีวิตทุกรูปแบบ มีประเด็นสำคัญที่

เกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน คือ การเรียนรู้โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างประสบการณ์ของสิ่งต่างๆ ให้มีความหมายต่อตนเองจากปฏิบัติสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการคิดและแสวงหาความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนค้นพบข้อความรู้และประสบการณ์ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้จัดโอกาสจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและแหล่งวิทยาการให้เอื้อต่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นเรื่องของตนเอง ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของตนเอง การรับรู้และตระหนักในตนเอง สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับค่านิยมที่ดีงาม ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมมีความเพียรพยายามในการทำมาหากินอย่างไม่ย่อท้อ การเสริมสร้างลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพความดีในตนเอง การเรียนรู้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม การตระหนักถึงคุณค่าและพัฒนาคุณภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพมี 2 ลักษณะ กล่าวคือการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นในด้านการรู้จักวิเคราะห์ วิจารณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ ตระหนักรู้ในตนเอง เห็นใจผู้อื่นภาคภูมิใจในตนเอง รับผิดชอบต่อสังคม สร้างสัมพันธ์ภาพและการสื่อสาร ตัดสินใจและแก้ปัญหาและจัดการกับอารมณ์และความเครียด การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ หมายถึง การเรียนรู้เพื่อค้นพบและใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อเตรียมตัวประกอบอาชีพให้เหมาะสมกับตนเองรู้จักเลือกประกอบอาชีพสุจริต

การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด การแก้ปัญหา โดยเน้นประสบการณ์และการฝึกปฏิบัติ หมายถึง การใช้ทักษะและการคิดเพื่อค้นหาคำตอบในสถานการณ์ต่างๆ โดยอาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถเผชิญกับปัญหาและการจัดการกับสภาวะต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม มีการผสมผสานความรู้ คุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง การเรียนรู้ที่มุ่งให้มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาตนเองด้านจิตใจ บุคลิกภาพและลักษณะนิสัย การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาประชาธิปไตย หมายถึง การเรียนรู้ในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

การเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของความรู้ต่างๆ ที่ได้ศึกษาค้นและสั่งสมประสบการณ์โดยภูมิปัญญาตลอดจน

มีความรักชื่นชมและห่วงใยในคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมไทยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตและสืบสานให้ยั่งยืนตลอดจนเชื่อมโยงให้สู่สากล นำการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์สรุปผล เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของ โรงเรียนครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษามีบทบาทร่วมกันในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้เรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ในการประเมินผลการเรียนรู้ มีการพิจารณาตัดสินคุณค่าคุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้เรียนว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้หรือไม่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 7-15)

กล่าวโดยสรุปว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่3) พ.ศ. 2553 สามารถทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับครูสอนหรือการบริหารและการจัดการของแต่ละโรงเรียนว่าควรที่จะเลือกใช้กลยุทธ์ใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพเนื้อหาของแต่ละวิชาและความพร้อมของแหล่งทรัพยากรในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้จากประสบการณ์ใหม่ที่สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปกรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง การใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผู้วิจัยได้นำบทสรุปของหลักการแนวทางและงานวิจัยของแต่ละท่านมาใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดขอบข่ายเนื้อหาและกรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งนี้ คือ ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา ของราชบัณฑิตยสถานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้กำหนดแหล่งการเรียนรู้โดยทั่วไปจำแนกเป็น 4 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล หมายถึง บุคคลทั่วไป คณะบุคคลหรือตัวแทนขององค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ แนวคิด หลักการ และวิธีการปฏิบัติ ให้แก่นักเรียนได้เช่น ตัวแทนด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม ตัวแทนรัฐบาลหรือหัวหน้าส่วนราชการ คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาองค์กรต่างๆ ผู้นำอาชีพพิเศษหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

พระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนาต่างๆ ผู้นำชุมชน ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า ศิลปิน นักกีฬา คณะบุคคลจากสถาบันต่างๆ เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง สถานที่สำคัญทางด้าน ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถานที่ราชการ พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า สถาบันทางศาสนา บริษัท ห้างสมุด โรงงานอุตสาหกรรม โรงมหรสพ เขื่อน ฝ่ายท่อน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน

3. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ เกลาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก สัตว์ป่า สัตว์น้ำ เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่เป็น ขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน คนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน

บทบาทของบุคลากรกับการจัดการเรียนรู้โดยแหล่งเรียนรู้

ในการบริหารจัดการเพื่อให้แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าในการศึกษาและการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนนั้น บุคลากรทุกคนทุกฝ่ายจะมีบทบาทสำคัญดังต่อไปนี้ (เนาวรัตน์ ถิจิตวิฒนเศรษฐ์. 2544 : 29 ; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2550 :

5)

บทบาทของผู้บริหาร/รองผู้บริหารของโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนหรือรองผู้บริหารของโรงเรียน จะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย วางแผนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดหา จัดสร้าง หรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน

2. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ประสบการณ์ในการจัด การใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน

3. สนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงาน โครงการ หรือนวัตกรรมที่เกิดจากการศึกษาหรือใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน

4. นิเทศ กำกับ ติดตาม ดูแล และประเมินผลระบบการจัดการเรียนการสอน โดยการใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและนอกโรงเรียน

บทบาทของครูผู้สอน

ครูผู้สอนจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ใน โรงเรียนและชุมชน
2. ให้คำปรึกษา แนะนำผู้เรียนในการศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้
3. จัดหา ประสานงานวัสดุอุปกรณ์ เอกสารเพิ่มเติม ให้การแนะนำ และสร้างขวัญ

กำลังใจ

4. ประเมินการเรียนรู้จากการจัดกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ในภาพรวม
5. ติดตาม ช่วยเหลือการดำเนินงาน แนะนำความถูกต้อง
6. ประยุกต์ใช้ เผยแพร่ผลงาน สรุปและประเมินผล

บทบาทของนักเรียน / ผู้เรียน

นักเรียน / ผู้เรียนจะมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังนี้

1. สำรวจแหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียน ชุมชน และศึกษาเอกสารพร้อมกับ
2. แบ่งกลุ่ม แบ่งหน้าที่การทำงาน นำความรู้เสนอภายในกลุ่ม
3. ตรวจสอบข้อมูล ความถูกต้อง ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเพิ่มเติมจากแหล่ง

จดบันทึก

เรียนรู้ต่างๆ

4. ประเมินผลด้านความรู้ กระบวนการทำงาน โดยตนเอง คณะครู และผู้ปกครอง
5. เลือกรูปแบบและวิธีการนำเสนอผลงาน
6. เสนอผลงานการปฏิบัติงาน เผยแพร่ผลงานต่อผู้เรียน คณะครู ผู้ปกครอง ชุมชน

สรุปผลและประเมินผลการเผยแพร่ผลงาน

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทและความสำคัญของบุคลากรทุกฝ่ายที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา อาจกล่าวได้ในภาพรวมดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 4 -5)

1. ผู้บริหาร เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนให้การจัดการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ โดยทำความเข้าใจธรรมชาติวิชา กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการพัฒนาสื่อการเรียน ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ บริหาร โดยการสร้างเสริมขวัญกำลังใจ ดำเนินการนิเทศภายใน ติดตามและประเมินผลการ ปฏิบัติงาน ตลอดจนติดตามประสานหน่วยงาน และบุคลากรเพื่ออำนวยความสะดวกในการ จัดการเรียนรู้

2. ผู้สอน เป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติวิชา สามารถจัดและพัฒนาระบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพและพัฒนาได้ตามศักยภาพ ประเมินผลการเรียนรู้ได้ตามสภาพจริง สร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนาสื่อ เครื่องมือ แหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพสูง

3. ผู้เรียน ควรเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ มีความกระตือรือร้นและได้รับกระบวนการเรียนรู้ที่ดี มีความรู้ความสามารถทางการเรียนที่เพียงพอต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. ผู้นิเทศและผู้ให้การช่วยเหลือดูแล เป็นผู้ที่ทำให้คำปรึกษาแนะนำในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ควรเป็นผู้ที่รู้จักธรรมชาติวิชา มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ มีเทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ นำเสนอสื่อนวัตกรรมในการพัฒนา ติดตามผลและ ประเมินผลพัฒนาของครูอย่างต่อเนื่อง

5. ผู้ปกครอง รับรู้ เอาใจใส่ดูแล พยายามเรียนรู้ร่วมกับลูกหลาน มีความเข้าใจและช่วยแก้ไขปัญหาในการเรียน

6. สภาพแวดล้อม สื่อ แหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องเรียน มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อากาศถ่ายเท แสงสว่างเพียงพอ มีวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีเอกสารและมุมปฏิบัติการหรือเกมเสริมการเรียนรู้ บริเวณ โรงเรียน สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย มีมุมหรือแหล่งที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลาย ชุมชน สถานที่ประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ หรือ ใช้ความรู้เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เพิ่มเติม

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้

ในการจัดการเรียนการสอนของครูแต่ละกลุ่มสาระ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนนั้น จะมีวิธีดำเนินการและขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญดังนี้

(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา . 2550 : 4)

1. ขั้นสำรวจ โดยครูผู้สอนได้ให้ผู้เรียนได้ทำการสำรวจแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และในชุมชนของผู้เรียน

2. ขั้นเรียนรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ และปฏิบัติการที่เกิดจากการเรียนรู้ และมีการวางแผนร่วมกันในการปฏิบัติงาน

3. **ขั้นประเมินผล** เป็นขั้นตอนการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ในการจัดการเรียนรู้ โดยมีผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครองเป็นผู้ประเมิน

4. **ขั้นนำไปใช้** เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากแหล่งเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

5. **ขั้นประยุกต์ความรู้และเผยแพร่ผลงาน** เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและเผยแพร่ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับใช้แหล่งเรียนรู้ : ประสิทธิภาพการปฏิบัติ

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน (Learning Resource Based Instruction) หรือ Place – Based Learning ให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดนั้น ได้มีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 : 6 -8)

1. การเตรียมการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ครูผู้สอนต้องดำเนินการเตรียมการดังต่อไปนี้

- 1.1 ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์และความสัมพันธ์ของเนื้อหา
- 1.2 จัดทำแผนการเรียนรู้
- 1.3 กำหนดสื่อจากแหล่งเรียนรู้ สิ่งแวดล้อม ของจริง (ธรรมชาติ)
- 1.4 กำหนดวิธีการและเครื่องมือวัดผลประเมินผล
- 1.5 วางแผนการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้

2. การกำหนดสถานที่แหล่งเรียนรู้ สามารถกำหนดได้ 3 ประเภทคือ

2.1 การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางใกล้ๆ หมายถึง การพาผู้เรียนไปยังสถานที่อื่นนอกห้องเรียน แต่ยังคงอยู่ในโรงเรียน เช่น การศึกษาต้นไม้ในโรงเรียน การศึกษาระบบนิเวศในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไม่ไกลมากนัก หมายถึง การศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียนที่สามารถเดินทางไปได้สะดวก เช่น การพาผู้เรียนไปศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริงในชุมชน

2.3 การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไกล หมายถึง การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่ไกลจากโรงเรียน ต้องใช้ยานพาหนะและต้องใช้เวลาอย่างน้อย 1 วันขึ้นไป

3. การปฐมนิเทศผู้เรียนก่อนไปศึกษานอกชั้นเรียน โดยให้คำนึงถึง

3.1 แหล่งที่ไปศึกษาและเหตุผลที่จะไป อธิบายถึงลักษณะของสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์ หรือ โรงงานอุตสาหกรรม และสถานที่ประเภทเดียวกันที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

3.2 วิธีการเดินทาง พาหนะในการเดินทางและค่าเดินทางที่ผู้เรียนต้องใช้จ่าย

3.3 ประโยชน์ของการศึกษานอกสถานที่ เป็นการทบทวนหรือการเริ่มต้นหน่วยการเรียนรู้และกิจกรรมประเภทนี้ดีกว่ากิจกรรมอื่นๆในชั้นเรียนอย่างไร

4. ขั้นตอนการพาผู้เรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานที่ มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

4.1 ขึ้นกำหนดความมุ่งหมาย ความมุ่งหมายในการไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ จะต้องก่อให้เกิดคุณค่าทางวิชาการ ได้ผลคุ้มค่าและไม่มีกิจกรรมอย่างอื่นทดแทนได้ ในการกำหนดความมุ่งหมายนี้ครูผู้สอนต้องคำนึงว่ามีความจำเป็นที่จะต้องพาไปศึกษานอกชั้นเรียนเกี่ยวกับวิชาที่เรียนจริงหรือไม่ ต้องการไปศึกษาอะไร สภาพแวดล้อมเหมาะสมหรือไม่

4.2 ขึ้นเตรียมการ ผู้สอนวางแผนร่วมกับผู้เรียนไปสำรวจแหล่งที่จะไปเสียก่อน อภิปรายถึงเหตุผลที่จะไป ผู้สอนปฐมนิเทศชี้แนวทางกับผู้เรียนว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง จะไปโดยวิธีใด อย่างไร ผู้สอนต้องแจ้งกำหนดการให้เจ้าของสถานที่ทราบ ถ้าเดินทางไปในระยะทางไกลต้องขออนุญาตผู้ปกครองและปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการพานักเรียนนักศึกษาไปนอกสถานที่

4.3 ขึ้นเดินทางและศึกษาแหล่งเรียนรู้ ออกเดินทางศึกษาแหล่งเรียนรู้ตามกำหนดนัดหมาย ถ้าเป็นหน่วยงานเมื่อถึงสถานที่ทำงานแล้ว ผู้สอนควรพาผู้เรียนไปทำความรู้จักกับเจ้าของสถานที่ เจ้าของสถานที่อาจกล่าวต้อนรับและแนะนำสถานที่ หรือแบ่งกลุ่มให้วิทยากรเจ้าของสถานที่เป็นผู้พาไปดูและอธิบายให้ทราบ สถานที่บางแห่งอาจมีการแจกเอกสารประกอบด้วยก็ได้ ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนได้สังเกต ซักถาม ถ่ายภาพ หรือทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ได้ความรู้ให้มากที่สุด

4.4 ขึ้นประเมินผล เมื่อผู้เรียนกลับมาแล้ว ผู้สอนควรให้ผู้เรียนประเมินว่าได้ผลตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ โดยจัดกิจกรรมต่างๆเช่น ประชุมปฏิบัติการ ทำการทดลองในห้องปฏิบัติการ อภิปราย จัดนิทรรศการ เขียนรายงาน เป็นต้น

บทสรุปแห่งความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน คือ การนำหลักการพัฒนาคุณภาพแบบองค์รวมคือ P-D-C-A กล่าวคือ

P (Plan) มีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้แหล่งเรียนรู้ให้ครอบคลุม

D (Do) ปฏิบัติตามแผนและขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่กำหนดไว้

C (Check) มีการตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอนและจัดกระทำอย่างเป็นระบบ

A (Action) นำผลการตรวจสอบและประเมินไปสู่การพัฒนาให้งานเกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จากการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่แสดงไว้ในเบื้องต้นนั้น หากกล่าวโดยสรุปแล้ว เป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นระบบขั้นตอน ซึ่ง นันทนิจ เทียงพูน โภค (2551 : 30 – 31) ได้กล่าวสรุปถึงแนวทางการพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

1. สำรวจสภาพแวดล้อมในปัจจุบันว่าบริเวณใดแหล่งใดมีสภาพแวดล้อมที่สามารถนำมาปรับและพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้และวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ในโรงเรียน/ชุมชน

2. วางแผนโดยระดมความคิดระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชน

3. ดำเนินงานตามแผน โดย

3.1 จัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ไปในบริเวณโรงเรียนให้มีความสะอาด สวยงาม เป็นระเบียบ รมรื่น จัดให้เป็นแหล่งศึกษาได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้นักเรียนได้เห็น ได้ดู เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และวิถีชีวิตประจำวัน

3.2 พัฒนาสภาพแวดล้อมโดยการสร้างสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้น เช่น ศูนย์ศึกษาพันธุ์ไม้ จัดหาต้นไม้มาปลูกเพิ่มให้มีต้นไม้หลายชนิด ทั้งพันธุ์ในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น พืชสมุนไพร พร้อมทั้งจัดทำทะเบียนต้นไม้ ป้ายบอกชื่อต้นไม้ คุณประโยชน์ ตลอดจนจัดหาหนังสือ สื่อประกอบการศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมเช่น วิดีทัศน์ (Video) และเอกสารที่จัดหามา

3.3 พัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้มีความสมบูรณ์ เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งการศึกษา เช่น ต้นไม้ยืนต้น จัดหาไม้ยืนต้นมาปลูกเพิ่มหลากหลายชนิด มีป้ายบอกชื่อ เป็นต้น

3.4 จัดทำหนังสือเรียน หนังสือเสริมบทเรียน โดยเรียนเนื้อหาจากแหล่งเรียนรู้ เช่น เรียนเรื่องต้นไม้ เรื่องกล้วยไทย เรื่องผักสวนครัวรั้วกินได้ เป็นต้น

3.5 จัดหาเอกสารประกอบ จัดทำข้อมูลแหล่งเรียนรู้ ใบงาน/ใบความรู้ แบบสำรวจ แบบบันทึก ทะเบียน แบบรายงานและคู่มือต่างๆ ประกอบการเรียนรู้ ทาการเผยแพร่และให้บริการแก่ครู นักเรียน ตลอดจนผู้ที่สนใจทั่วไป ใช้ประกอบการศึกษา

4. ประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน จัดทำแผนผังบริเวณ โรงเรียนแสดงที่ตั้งศูนย์ศึกษาต่างๆ ทาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และให้บริการแก่ผู้ที่สนใจทั่วไป

การดำเนินการใช้แหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียน

แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสื่อที่นับว่ามีคุณค่าอย่างยิ่ง ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของ โรงเรียน เพื่อให้การใช้แหล่งการเรียนรู้ไปตามแนวการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และโรงเรียนควรมีการดำเนินการจัดการศึกษาโดยใช้แหล่งการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสิ่งที่ช่วยในการแก้ปัญหาและส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดอย่างมีเหตุผลถูกต้องและทันสมัยเป็นประโยชน์ในชีวิตและในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้คิดเป็นมีแนวทางให้ศึกษาค้นคว้าต่อไป ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คู่คุณค่ากับเวลาและการลงทุน

การใช้แหล่งวิทยากรให้คุ้มค่ากับเวลาและการลงทุน ควรมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ครูจะต้องพิจารณาวางแผน โดยมีการสำรวจแหล่งวิทยากรประเภทต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ ครูและผู้เรียนจะต้องวางแผนการใช้แหล่งวิทยากรนั้นว่าจะใช้เมื่อไร แล้วติดต่อขออนุญาต นัดหมาย เพื่อให้การใช้แหล่งวิทยากรนั้นเป็นไปด้วยดี เตรียมนัดประชุมนัดหมายเพื่อนร่วมงานผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในการศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน จากนั้นในขั้นดำเนินการลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้เตรียมการ โดยเดินทางไปแหล่งวิทยากรเพื่อเข้าศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ศึกษาหาความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ตามกระบวนการที่เตรียมไว้มีการบันทึกถ่ายภาพ บันทึกเทปเกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเสนอผลงานต่อไป ในขั้นเสนอผลงาน เมื่อกลับจากการศึกษาแหล่งวิทยากรแล้ว ควรให้มีกิจกรรมเสนอผลงานจากการศึกษาหน้าชั้นเรียน มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ที่ได้รับ ในขั้นตอนการประเมินผลแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนนั้นว่า ได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนหรือไม่ เพียงใด อาจจะใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งต่อไป (จรัส มีกุล. 2542 : 87)

การดำเนินการใช้แหล่งการเรียนรู้ของ โรงเรียน ครูผู้สอนต้องจัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ เป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อเสริมสร้างความรู้ของผู้สอนและพัฒนาสื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ศึกษาวิธีเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมหลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคล (กรมวิชาการ. 2544 ข : 23-24)

การจัดการเรียนรู้โดยการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ครูผู้สอนยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ยึดกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเอง ผู้อื่นและเรียนรู้ที่จะปรับตัว ยึดการค้นพบด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการกระตือรือร้นและพยายามให้ผู้เรียนได้หาคำตอบด้วยตนเอง ผู้เรียนมักจดจำได้ดีและมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน เกิดความคงทนต่อการเรียนรู้ เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ กระบวนการต่าง ที่เน้นทำให้เกิดผลงาน มิใช่มุ่งจะพิจารณาผลงานแต่เพียงอย่างเดียว มีการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวัน (เฉลิม พรกระแต. 2544 : 12)

กล่าวโดยสรุปว่า การดำเนินการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนของสถานศึกษาเป็นการรวมเอากิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกแห่งเข้าด้วยกันทั้งในสังคม ชุมชน บ้านที่ทำงาน โรงเรียนและแหล่งวิทยาการต่าง ๆ มาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่หรือทำให้เกิดความเชื่อมั่น ในความรู้ที่มีอยู่เดิม

ประโยชน์การใช้แหล่งการเรียนรู้

ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ คือ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากของจริง ได้ปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสครบถ้วน ทั้งจากการมองเห็น การได้ชิม การได้ดมกลิ่น การได้ยินเสียง การได้จับต้องสิ่งที่เป็นรูปธรรมในสถานการณ์จริง ผู้เรียนสามารถได้ออกไปศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่ต้องการด้วยตนเอง หรือผู้เรียนได้มีโอกาสซักถามสิ่งที่อึดอันต้นใจใคร่รู้ว่าผลงานของเขาถูกต้องหรือไม่เพียงใด จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจริง ๆ การเรียนการสอนโดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นการเรียนรู้ที่มีความสุขจริง ๆ ทั้งผู้เรียนและผู้สอนหรือ

เป็นไปตามตามหลักการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ เรียกกันว่า Happy Learning เพราะไม่ซ้ำซาก จำเจอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันทำมากมายทั้งครูและเด็ก เป็นการจัดการเรียนอย่างมีส่วนร่วม คือ ผู้บริหาร ผู้เรียน ผู้สอน ชุมชน เริ่มต้นวางแผนการทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้น การแสวงหาและคัดสรรแหล่งเรียนรู้ การบูรณาการการเรียนการสอนในแต่ละวิชาจนถึงการประเมินผลงานที่ทุกคนต้องทำร่วมกัน บุคลากรในชุมชน ในท้องถิ่น ในสถานศึกษา เข้ามามีส่วนรวมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงมิใช่ตราไว้เพียงในกระดาษ ทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งญาติสนิท มิตรสหายของทุกคนล้วนเกิดความภาคภูมิใจที่โรงเรียนให้ความสำคัญ ลูกหลานให้ความเคารพนับถือให้เกียรติให้การยกย่องความรู้สึกรับเป็นเจ้าของจะกลับคืนมา โรงเรียนแห่งนั้นจะกลายเป็นโรงเรียนของชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง (สุวิทย์ มูลคำ, 2545 : 171-172)

กล่าวโดยสรุปว่า ประโยชน์ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน คือ เป็นสื่อการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากของจริง ได้ปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสครบถ้วน ช่วยเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการเรียนรู้ในชั้นเรียนออกสู่นอกห้องเรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในวิถีชีวิต ผู้เรียนมีประสบการณ์มากขึ้น และเข้าใจสภาพความเป็นจริงของชุมชน ทำให้เกิดความรัก ห่วงเห่น ผูกพันและเห็นคุณค่าของชุมชนที่อาศัย ตลอดจนสามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับครูเกี่ยวกับการขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน จึงส่งผลให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้

นักวิชาการศึกษาหลายท่าน ได้เสนอหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้มากมาย ดังนี้

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 118)กล่าวถึง การปฏิวัติการเรียนการสอนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนิน โครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ซึ่งมีศาสตราจารย์ กิตติคุณสุมน อมรวิวัฒน์ เป็นที่ปรึกษาโดยแบ่งเป็น 5 โครงการย่อยซึ่งสอดคล้อง สุมน อมรวิวัฒน์ (2541 : 5) ได้กล่าวถึงแนวคิดใหม่ของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนการสอนว่า แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้ ผู้เรียน ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีจากการสัมผัสและสัมผัสสารที่สมมูลเกิดขึ้นจาก

การเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถและความดีข้อความข้างต้นคือ ที่มาของทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำขึ้น โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทฤษฎีมาจัดสาระและกระบวนการ เพื่อนำเสนอแก่ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้สอน ทฤษฎีการเรียนรู้ (ร่วมสมัย) ที่กล่าวถึงได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : ศิลปะ ดนตรี กีฬา
5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย วาจา

ใจ

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยนำทฤษฎีการเรียนรู้(ร่วมสมัย)ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา 4 ทฤษฎี โดยเสนอตามลำดับดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข

กิตติยวดี บุญเชื้อ (2540 : 32-84) กล่าวถึงการเรียนที่มีความสุขมี 6 องค์ประกอบ

ได้แก่

1. เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมองมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีสิทธิ์ที่จะได้รับการปฏิบัติจากผู้ใหญ่อย่างมนุษย์คนหนึ่ง
2. ผู้สอนให้ความเมตตา จริงใจและอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง ผู้สอนให้เอาใจใส่ทุกคนเท่าเทียมกัน มีความยุติธรรม สม่ำเสมอ อารมณ์ มั่นคง วางตนเป็นแบบอย่างที่ดีของตน
3. เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ทุกเวลาเห็นคุณค่าของชีวิตและความเป็นมนุษย์ของตน รู้วิธีปรับตนเองให้อยู่ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยไม่เสียสุขภาพจิต
4. เด็กแต่ละคนมี โอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ เพื่อจะได้ค้นหาความสามารถของตนเองที่ซ่อนเร้นรอการพัฒนา
5. บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตามและเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ การเรียนไม่จืดจางจำค่ออยู่ภายในห้องเรียน การเรียนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต

6. สิ่งที่เราเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันเกิดประโยชน์ที่มีความหมายต่อตัวเขา

การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เกิดความสุขร่วมกันทั้งผู้เรียนและผู้สอน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. บทเรียนเริ่มจากง่ายไปยาก โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียนแต่ละวัย เนื้อหาวิชามีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ
2. วิธีเรียนสนุก ไม่น่าเบื่อและตอบสนองความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน การนำเสนอบทเรียนเป็นธรรมชาติ ไม่ยึดเยียดหรือกดดัน
3. ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้มุ่งพัฒนา และส่งเสริมกระบวนการคิดในแนวต่าง ๆ รวมทั้งความคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์และความคิดเป็นระบบ
4. มีกิจกรรมหลากหลาย สนุกชวนให้ผู้เรียนสนใจบทเรียน เปิด โอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม
5. แนวการเรียนรู้สัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติ เปิด โอกาสให้ผู้เรียนสัมผัสสรรพสิ่งรอบตัวโดยไม่จำกัดสถานที่หรือเวลาในการเรียนรู้
6. สื่อที่ใช้ประกอบการเรียน เข้าใจให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจตรงตามเป้าหมาย
7. การประเมินผล เน้นพัฒนาการของผู้เรียนในภาพรวมมากกว่าผลเรียนทางวิชาการ และเปิด โอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองด้วย

ประเวศ วะสี (2541 : 27) ได้กล่าวถึง ปัญหาการศึกษาไทยประการหนึ่งคือ การเรียนเป็นความทุกข์ เพราะการเรียนยากไม่สนุก น่าเบื่อ ทำให้คนเกลียดการศึกษาเมื่อหมดเงื่อนงำบังคับก็หยุดการเรียนรู้ ทำให้คนไทยมีสติปัญญาไม่เพียงพอ นำไปสู่ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นผู้สอนควรทำให้การเรียนรู้เป็นความสุข สนุก ชวนให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การเรียนรู้ที่มีความหมายและอยู่คงทนจำได้นาน เป็นความรู้ที่เกิดจากผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ผู้สอนควรศึกษารูปแบบ วิธีสอนต่าง ๆ ที่เปิด โอกาสให้ผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมในบทเรียน แล้วนำไปปรับในการเรียนการสอนให้เหมาะสม

สุมณฑา พรหมบุญ (2540 : 1-74) การเรียนรู้ คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านจิตใจ การเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การแสวงหาความรู้ การคิด การจัดการกับความรู้ การแสดงออก การ

สร้างความรู้ใหม่ และการทำงานกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ตัวอย่างกระบวนการเรียนรู้ที่นำมาเสนอมี 3 วิธี คือ กระบวนการกลุ่ม การเรียนแบบสร้างสรรค์สร้างความรู้และการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ

1. กระบวนการกลุ่ม (Group process) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีปฏิสัมพันธ์กัน มีแรงจูงใจร่วมกันทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยที่สมาชิกกลุ่มมีอิทธิพลต่อกันในระยะแรกกระบวนการกลุ่มนำมาใช้ฝึกทักษะมนุษย์สัมพันธ์และพัฒนาบุคลิกภาพภายหลังมีการนำกระบวนการกลุ่มไปใช้ในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ

หลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่ม คือ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้เรียนเรียนรู้จากกลุ่มมากที่สุด ผู้เรียนได้ค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยผู้สอนเป็นผู้จัดกระบวนการให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบ

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่ม ได้แก่ เกม บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่างการอภิปรายกลุ่ม

บทบาทของผู้สอนในการสอน มีดังนี้

1. มีความเป็นกันเอง เห็นอกเห็นใจผู้เรียน
2. พูดน้อย เป็นเพียงผู้ประสานงาน ไม่ชี้นำหรือ โน้มน้ำความคิดของผู้เรียน
3. ให้กำลังใจ กระตุ้นให้ทำงานและแสดงออก
4. สนับสนุนให้คิดวิเคราะห์ สรุปผลและประเมินผลการเรียนรู้

บทบาทของผู้เรียน มีดังนี้

1. ลงมือทำกิจกรรม ทำความเข้าใจงานที่ทำ
2. ช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน
3. รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน

ขนาดของกลุ่มหรือจำนวนนักเรียนในกลุ่มขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา ความยากง่ายของกิจกรรมและวัยของผู้เรียน

2. การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (Cooperative learning) เป็นวิธีเรียนที่จัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันความรู้ให้กำลังใจกันและกัน และดูแลซึ่งกันและกัน

หลักการของการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจคล้ายกับกระบวนการกลุ่ม แต่ต่างกันตรงทำการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจจัดกลุ่มผู้เรียนให้ละกันทั้งด้านความรู้ ความสามารถ

ความสนใจ ความถนัด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนนำศักยภาพของตนมาเสริมสร้างความสำเร็จของกลุ่ม โดยผู้เรียนช่วยเหลือกัน มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกไว้วางใจกัน และยอมรับในบทบาทและผลงานของเพื่อน

เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ ได้แก่ การเล่าเรื่องรอบวง มุมสนทนา คู่ตรวจสอบ คู่คิด ปริศนาความคิด กลุ่มร่วมมือ การร่วมมือกันแข่งขันร่วมกันคิด เป็นต้น

3. การเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) เป็นวิธีเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง โดยนำความรู้ที่มีอยู่เชื่อมโยงกับความรู้ใหม่

บทบาทของผู้สอน คือ เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนสรรค์สร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความคิดรวบยอดให้สมบูรณ์ช่วยตรวจสอบความถูกต้องของความคิดรวบยอดและช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้มาจัดทำแผนผังความคิด

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มี 5 ชั้น ดังนี้

1. ปฐมนิเทศ ให้ผู้เรียนสร้างจุดมุ่งหมายและแรงจูงใจในการเรียน
2. ทำความเข้าใจ ให้ผู้เรียนทำความเข้าใจบทเรียน โดยใช้กิจกรรมที่

หลากหลาย

3. จัดโครงสร้างแนวความคิดใหม่ ให้ผู้เรียนนำเสนอความคิดให้กระจ่าง สร้างแนวคิดขึ้นใหม่แล้วประเมินแนวคิด
4. นำแนวความคิดไปใช้ให้ผู้เรียนนำแนวความคิดไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ
5. ทบทวนให้ผู้เรียนสะท้อนตนเองโดยเปรียบเทียบแนวคิดของตนในด้าน

บทเรียนและท้ายบทเรียน

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด

การคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น เป็นกระบวนการที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในผู้เรียนทุกคน ดังนั้น การสอนกระบวนการดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้สอนทุกคนจะต้องเข้าใจและสามารถสอนให้เกิดผลได้

ทิสนา แจมมณี (2540 : 11-236) ได้ให้แนวทางสำหรับผู้สอนนำไปใช้ฝึกผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพในการคิด โดยแบ่งการคิดออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 เป็นคำที่แสดงถึงพฤติกรรมซึ่งต้องใช้ความคิดที่เห็นเป็นรูปธรรม ค่อนข้างชัดเจน คำในกลุ่มนี้เรียกว่า ทักษะการคิด มี 2 ระดับ คือ

1. ทักษะการคิดพื้นฐาน แบ่งเป็น

1.1 ทักษะการสื่อความหมาย ได้แก่ การฟัง การจำ การอ่าน การรับรู้ การเก็บความรู้ การดึงความรู้ การจำได้ การใช้ความรู้ การอธิบาย การทำความเข้าใจ การบรรยาย การพูด การเขียน การแสดงออก

1.2 ทักษะแกน ได้แก่ การสังเกต การสำรวจ การตั้งคำถาม การรวบรวมข้อมูล การปรับโครงสร้าง การหาความเชื่อพื้นฐาน การวิเคราะห์ การจัดระบบ การจัดโครงสร้าง การหาแบบแผน การทำลาย การตั้งสมมุติฐาน การทดสอบสมมุติฐาน การกำหนดเกณฑ์ การพิสูจน์ การประยุกต์

2. ทักษะการคิดขั้นสูง ได้แก่ การนิยาม การผสมผสาน การสร้าง การปรับโครงสร้าง การหาความเชื่อพื้นฐาน การวิเคราะห์ การจัดระบบ การจัดโครงสร้าง การหาแบบแผน การทำนาย การตั้งสมมุติฐาน การทดสอบสมมุติฐาน การกำหนดเกณฑ์ การพิสูจน์

กลุ่มที่ 2 เป็นคำที่แสดงลักษณะของการคิดซึ่งไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนต้องอาศัยการตีความให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน อีกชั้นหนึ่ง คำกลุ่มนี้เรียกว่า ลักษณะการคิด เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดอย่างมีเหตุผล คิดถูกทาง คิดกว้าง คิดลึกซึ้งและคิดไกล

กลุ่มที่ 3 เป็นคำที่แสดงถึงการดำเนินกิจกรรมการคิดอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการคิดนั้น ๆ ต้องอาศัยทักษะการคิด และลักษณะการคิดเป็นจำนวนมาก คำกลุ่มนี้ เรียกว่า กระบวนการคิด เช่น กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น

คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด หรือลักษณะนิสัยที่ต้องสะสมมานาน คือ ความเป็นผู้มีใจกว้าง เป็นธรรมชาติ ใฝ่รู้ กระตือรือร้น ช่างวิเคราะห์และผสมผสาน ขยัน ต่อสู้และอดทน มั่นใจในตนเองและนำรักนำคบ

สำหรับผู้สอนที่สนใจการสอนเพื่อพัฒนาการคิดสามารถจัดการเรียนการสอนได้ 3 แบบ ดังนี้

1. การสอนเพื่อพัฒนาการคิดโดยตรงโดยใช้โปรแกรม สื่อสำเร็จรูปหรือบทเรียน/กิจกรรมสำเร็จรูปที่มีผู้พัฒนาและจัดทำไว้แล้ว เช่น The Productive Thinking Program, The Ideal Solver และ CoRT เป็นต้น

2. การสอนเนื้อหาสาระต่าง ๆ โดยใช้รูปแบบหรือกระบวนการสอนที่เน้นกระบวนการคิด เช่น รูปแบบการสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสังข์ ของสาโรช บัวศรี รูปแบบการสอนโดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมติการ ของสุมน อมรวิวัฒน์ รูปแบบการสอนความคิด

ค่านิยม จรรยาบรรณและทักษะของ โกวิท ประมวลพฤษณ์ ทักษะกระบวนการของกรมวิชาการและกระบวนการวิทยาศาสตร์ของสำนักงานส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนรูปแบบหรือกระบวนการสอนที่ส่งเสริมความคิดของต่างประเทศ มีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (Concept attainment) รูปแบบการสอนแบบให้มโนทัศน์ล่วงหน้า (Advance organizer) รูปแบบการสอนของกานเย่ และรูปแบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอนนิส เป็นต้น

3. การสอนเนื้อหาสาระต่าง ๆ โดยพยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิด ลักษณะการคิด และกระบวนการคิดในกิจกรรมการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ

การวัดความสามารถในการคิดมีหลายวิธี แยกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การวัดของนักวัดกลุ่มจิตมิติ (Psychometric) เป็นการวัดความสามารถทางสมองหรือวัดเขาวัดปัญญา ภายหลังจากจึงมีการวัดผลสัมฤทธิ์ บุคลิกภาพ ความถนัดและความสามารถในการคิด การวัดความสามารถในการคิด มีแบบทดสอบ 2 ลักษณะ คือ

1.1 แบบสอบมาตรฐานที่มีผู้สร้างไว้แล้ว เช่น New Jersey Test of Reasoning Skill, Logical Reasoning เป็นต้น

1.2 แบบสอบที่สร้างขึ้นใช้เอง ซึ่งผู้สร้างแบบสอบต้องมีความรอบรู้ในแนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับการคิด สามารถกำหนดตัวชี้วัดและเขียนข้อความตามตัวชี้วัด

2. การวัดจากปฏิบัติจริง (Authentic performance measurement) เป็นการวัดครอบคลุมทักษะการคิดซับซ้อนในการปฏิบัติงาน ความร่วมมือในการแก้ปัญหาและการประเมินตนเอง เทคนิคการวัด ใช้การสังเกตสภาพงานที่ปฏิบัติ การเขียนเรียงความ การแก้ปัญหาในสถานการณ์คล้ายจริงและแฟ้มงาน (Portfolio)

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย การฝึกฝนกาย วาจา ใจ เด็กไทยต้องได้รับการศึกษา และการฝึกฝนให้พร้อมที่จะอยู่ในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เข้าต้องมีสติปัญญาที่จะพาตัวให้รอดจากความไม่ถูกต้อง เรียนรู้ที่จะปรับตัว ขณะเดียวกันก็ต้องขยัน อดทน อดออมและซื่อสัตย์ มีภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและรักษาคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

อำไพ สุจริตกุล (2549 : 132 - 137) เป้าหมายของการพัฒนาสังคมไทย คือ การสร้างความสมดุลระหว่างความมั่งคั่งทางวัตถุ ความเจริญงอกงามทางจิตใจ และความอาทรต่อธรรมชาติ เพื่อให้คนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ลักษณะนิสัยเด็กไทยที่ต้องพัฒนา มีดังต่อไปนี้

1. การมีมารยาทและวิถีแห่งการปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจขั้นพื้นฐาน
2. ความมีสติ สัมผัสปัญญาเพื่อการครองตน ไม่ดล้าไปสู่ความชั่ว
3. ความมีคุณธรรมที่สำคัญ ได้แก่
  - 3.1 ความมีวินัย รู้ค่าแห่งการมีระเบียบ
  - 3.2 ความกล้าหาญ กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง
  - 3.3 ความกตัญญู รู้คุณบรรพชน รู้คุณคน รู้คุณธรรมชาติ
  - 3.4 ความมีเมตตา รู้จักให้อินดีและเป็นสุขกับการให้
  - 3.5 ความอดทน สู้งาน มีความมุ่งมั่นใฝ่ความสำเร็จ
  - 3.6 ความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว
  - 3.7 ความสามัคคี ประนีประนอม รักสันติ
  - 3.8 ความขยันหมั่นเพียร ไม่หวังแต่จะหาทางลัดในชีวิตการทำงาน
  - 3.9 ความเป็นตัวของตัวเอง มั่นใจในตนเองและรู้จักพึ่งตนเอง
  - 3.10 ความสันโดษรู้จักพอ ไม่ค้ำคะนองแสวงหาจนลืมความเป็นมนุษย์
  - 3.11 ความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เป็นคนวางก้ำ ขอบมีและใช้อำนาจ
4. ความรักในเพื่อนมนุษย์
5. ความรักในธรรมชาติ

การสร้างลักษณะนิสัยดังกล่าวต้องใช้กลยุทธ์การสอน ดังนี้

1. เทคนิคการฝึกสติและสมาธิแบบใหม่ ๆ ที่เข้าถึงรสนิยมของเด็ก
2. การเรียนรู้ด้วยการเล่น การใช้เกม ละครและกิจกรรมสนุก ๆ ที่แฝงสาระและ
แง่คิดทางคุณธรรม จริยธรรม
3. การเรียนรู้จากชีวิตจริงด้วยกิจกรรมชุมชน กรณีตัวอย่าง การได้วาที
4. การแนะนำผู้สอนทุกคนที่ทำการสอน
5. การประเมินผลอย่างต่อเนื่องด้วยการเอาใจใส่เด็กเป็นรายบุคคล การพัฒนา

สมุดรายงานลักษณะนิสัย ที่ช่วยผู้สอนให้รู้รายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กสามารถ
ป้องกันแก้ไขได้ถูกต้อง เหมาะสมและทันเวลา

ทฤษฎีการเรียนรู้ดังกล่าว นับได้ว่าเป็นแนวทางสำหรับแนวทางสำหรับผู้สอนใน
การนำไปจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพได้ หากผู้สอนคนใดสนใจนำไปปฏิบัติแม้เพียงวัน

ละเล็กละน้อย ไม่นานก็จะเกิดความเข้าใจ ปฏิบัติได้อย่างชำนาญความเจริญงอกงามของผู้เรียน
ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจ ความอดทน ความเพียรพยายามของคนที่มีวิญญานผู้สอน

จากการจัดการศึกษาในอดีต ซึ่งนำมาสู่ภาวะวิกฤติในปัจจุบัน ทำให้ผู้สอนต้องรับ
หน้าที่ผู้วิกฤติของชาติโดยทำหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
และเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของประเทศ ด้วยภาระหน้าที่อันสำคัญนี้ ผู้สอนจึงต้องปฏิบัติงาน
ขึ้นไปให้ถึงระดับ 5 คือ ผู้สอนผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตผู้สอน หนทางที่
ผู้สอนจะก้าวไปไม่ไกลเกินเอื้อม เพียงแต่ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการศึกษา การเรียน
การสอน หมั่นค้นคว้าและฝึกฝน กรใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ใหม่ๆ และจัดการเรียนการสอนให้เป็น
ระบบ ในเบื้องต้นผู้สอนควรศึกษาสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติตามความ
สอดคล้องความสัมพันธ์ระหว่างกัน ผู้สอนจะเข้าใจระบบการจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้
และกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งทำให้ผู้สอนสามารถค้นหาทฤษฎีการเรียนรู้ที่
เหมาะสม

1. วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งการเรียนรู้

การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบของการบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียน
สามารถเรียนรู้ได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเพียงกิจกรรมเดียว ทำให้เกิดการ
เรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงและใช้ความสามารถหลายอย่างในการเรียนรู้ ตามแนวทาง
การเรียนรู้ดังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 22 มาตรา 23 มาตรา 24 และมาตรา 25 โดยมีจัดการเรียน
การสอนในรูปแบบที่หลากหลาย

1.1 การเรียนรู้แบบบูรณาการ

การเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง การนำศาสตร์ต่างๆที่มีความสัมพันธ์
เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานกันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณา
การจึง จึงเป็นการนำเอาความรู้สาขาวิชาต่างๆที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกันเพื่อให้การจัดการ
เรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะเน้นองค์รวมของเนื้อหา
มากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละสาขาวิชาและเน้นที่การสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้
เนื้อหาโดยตัวครู ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ คือเป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และ
กระบวนการเรียนรู้หรือความรู้และการปฏิบัติ มีการพัฒนาทั้งด้านความรู้ เป็นการบูรณาการ
ระหว่างสิ่งที่อยู่ในห้องเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตจริง และในการบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ

สามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ทำได้โดยกำหนดหัวข้อ (Theme) ขึ้นมาแล้วนำความรู้จากวิชาการต่างๆ มาเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับหัวเรื่อนั้น บางครั้งเรียกการบูรณาการแบบนี้ว่าสหวิทยาการแบบมีหัวข้อ (Thematic Interdisciplinary Approaches) หรือสหวิทยาการแบบเน้นการประยุกต์ใช้ (Application-First Approach) แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) หรือการบูรณาการแบบเนื้อหา (Discipline Approach) เป็นการนำเนื้อเรื่องที่ต้องการจะบูรณาการไปสอดแทรก (Infusion) ในวิชาต่างๆ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการมีหลักการที่สำคัญที่จะต้องคำนึงถึง คือ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดประสบการณ์ตรงให้กับผู้เรียน จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิดกล้าทำ เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและจริยธรรมที่ถูกต้อง และให้ผู้เรียนได้เริ่มทำงานกลุ่ม (วัฒนาพร ระเบียบทุกข์, 2542 : 46-47)

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เป็นการเป็นการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงวิชาต่างๆ เป็นลักษณะสหสัมพันธ์ กระบวนการเชื่อมโยงความคิดในเนื้อหาวิชาที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงของประสบการณ์ต่างๆ และสามารถนำความคิดไปใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย อีกทั้งแนวคิดของ แฮร์บาร์ต จอห์น ดุย และเพื่อนร่วมงานที่นำมาเป็นพื้นฐานของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยได้กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างความรู้จากการเชื่อมโยงและบูรณาการสิ่งที่สัมพันธ์กันว่าการบูรณาการจะเกิดขึ้นได้เมื่อเชื่อมโยงความคิดต่างๆ เข้าด้วยกันเท่านั้น การเชื่อมโยงจะเกิดขึ้นเมื่อความคิดรวมเข้าหากันในลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียว จอห์น ดุย เชื่อมั่นว่าเราจะเข้าใจความหมายสิ่งใด เหตุการณ์ใดหรือสถานการณ์ใด ได้ก็ต่อเมื่อเรามองเห็นความสำคัญของสิ่งนั้น เหตุการณ์นั้นหรือสถานการณ์นั้นกับสิ่งอื่น เหตุการณ์อื่นหรือสถานการณ์อื่นว่าสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรเป็นสาเหตุ ผลลัพธ์คืออะไร และจะมีประโยชน์อย่างไร สิ่งที่เป็นต่อการเรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดต่างๆ นั่นเองเมื่อนักเรียนเริ่มเข้าใจว่าความเชื่อมโยงคืออะไรแล้ว เขาจะพบว่า การเข้าใจความคิดต่างๆ นั้นมีความหมายมากกว่าการรับรู้ว่ามีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้นบ้าง ความเข้าใจและความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อนักเรียนมองเห็นความหมายของโลกด้วยประสบการณ์ของตนเองและวิธีการปฏิบัติตนในสังคมด้วยการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่คณะ การเรียนรู้จากหลักสูตรที่มีลักษณะบูรณาการ การให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกัน การสอนแบบใช้ประสบการณ์ตรง และกระบวนการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาผู้เรียน การสร้างสถานการณ์ที่เร้าความสนใจ การให้นักเรียนหาทางสนองความสนใจของตนเองการมีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดริเริ่ม และแสดงออกโดย

นักเรียนเป็นผู้คิดและกระทำตามธรรมชาติของตนเอง (เจดิสส์ คัมซัน. 2540 : 3-5)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 22 ที่กำหนด แนวการจัดการเรียนรู้ให้ครูผู้สอนต้องใช้รูปแบบ วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้แบบบูรณาการ เช่นเดียวกับแนวคิดในการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กล่าวถึงการเรียนรู้แบบบูรณาการว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม ที่เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมีการบูรณาการการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระ การเรียนรู้แบบบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ ได้แก่ การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่างๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือสาระที่กำหนดขึ้นมาโดยสามารถเชื่อมโยงสาระและกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ เช่นการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่างๆ ที่ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริง จากหัวข้อเรื่องที่กำหนด ส่วนการบูรณาการแบบคู่ขนาน จะมีผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยยึดหัวข้อเรื่องเพียงเรื่องเดียวแล้วบูรณาการเชื่อมโยงเนื้อหาจากหลายๆ วิชา มาสอนร่วมกัน การบูรณาการแบบสหวิทยาการจัดทำโดยนำเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนแยกตามรายวิชาหรือตามกลุ่มวิชาแต่บางเรื่องผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน การบูรณาการแบบโครงการ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนด้วยการบูรณาการเป็นโครงการ โดยผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกันได้หลายชั่วโมง ด้วยการนำจำนวนชั่วโมงของวิชาต่างๆ ที่ผู้สอนเคยสอนแยกกันนั้นมารวมกันเป็นเรื่องเดียวกันในลักษณะของการสอนเป็นทีม การเรียนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษสามารถแยกกันสอนได้ (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารุณี คำวังนัง. 2545 : 26-27)

1.2 การเรียนรู้ตามสภาพจริง

การเรียนรู้ตามสภาพจริง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เริ่มต้นจากการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติในสภาพจริงแล้วนำผลการเรียนรู้จากการปฏิบัติมาสร้างเป็นความคิดรวบยอดของผู้เรียน แต่ละคน แล้วนำไปสู่การสร้างทฤษฎีของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งอาจจะเหมือนหรือต่างกันได้ โดยผู้สอนจะเป็นผู้ระดมให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ที่แต่ละคนได้เรียนรู้มานำมาสร้างเป็นองค์ความรู้หรือทฤษฎีพื้นฐานใหม่ร่วมกัน โดยลักษณะของการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริงจะมีการจัดการเรียนการสอนให้มีภาคปฏิบัติในชีวิตจริง สามารถถ่ายโยงไปสู่สถานการณ์ใหม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและปฏิบัติอย่างมีความหมายต่อผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนมุ่งมั่นทำผลงานให้สำเร็จ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากคิด อยากทดลองและปฏิบัติด้วยการกำหนดปัญหาที่ท้าทายช่วยและเป็นไปได้ในชีวิตจริง เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแนวทางของตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและปฏิบัติในสิ่งที่ชอบ ส่งเสริมให้นำความรู้จากหลายเนื้อหาและหลายวิชามาประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนจากผู้บอกเป็นผู้จัดการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งผู้สอนจะต้องให้ความรัก ให้ความมั่นคง ให้มีอิสระ ให้การยอมรับ ให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข กระตุ้นความสนใจเอาใจใส่รับรู้ความรู้สึกรักของผู้เรียน อธิบายด้วยเหตุผล ให้ข้อมูลย้อนกลับและจัดสิ่งแวดล้อมทางบวก ทั้งยังต้องรู้จักเข้าใจผู้เรียน และให้คำแนะนำผู้เรียน ได้เป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งและมีความเชื่อมั่นในคุณค่าของสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบ มียุทธศาสตร์การสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ครูผู้สอนต้องรักการสอนและพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมืออาชีพ ทาง การจัดการเรียนรู้ ปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดีแก่ผู้เรียนทั้งในด้านความประพฤติและการเรียนรู้ ช่วยผู้เรียนต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของตนเองจากการเป็นผู้รับมาเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ตรูหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่ามีความหมายและความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการตั้งเป้าหมายและวางแผนการศึกษาให้เหมาะสมกับความสามารถและความสามารถของตนเอง รู้วิธีการเรียนรู้เข้าร่วมกิจกรรม การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นมีการประเมินตนเองรวมทั้งพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ (กรมวิชาการ. 2543 : 4-6)

1.3 การศึกษานอกสถานที่ (Education Field Trip)

การศึกษานอกสถานที่หรือทัศนศึกษา จัดเป็นการจัดการเรียนรู้จากสภาพจริง อย่างเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสนใจและกระตือรือร้นที่จะไปศึกษานอกสถานที่ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน เพราะนอกจากผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากสภาพจริงหรือเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงแล้ว ยังช่วยขยายโลกทัศน์หรือสร้างมุมมองใหม่ในการมองสิ่งต่างๆรอบตัวอีกทั้งจะช่วยกระตุ้นความสนใจด้านต่างๆ ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองจากบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และเป็นการเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนและผู้เรียนต้องมีการวางแผนและเตรียมการศึกษาอย่างมีขั้นตอนและผู้เรียนต้องรู้

เป้าหมายในการศึกษา วัสดุบทาและสิ่งทีตนเองจะต้องปฏิบัติอย่างชัดเจนเพื่อจะได้เตรียมความพร้อม เตรียมวัสดุอุปกรณ์เตรียมการตั้งคำถามหรือเตรียมบันทึกเสียง ถ่ายรูป จดบันทึก เพื่อให้ได้รายละเอียดจากการศึกษาในแต่ละครั้งอย่างครบถ้วน โดยสิ่งทีครูผู้สอนควรคำนึงถึงและควรปฏิบัติในการนำผู้เรียนไปศึกษานอกสถานที่ทีมีดังนี้

ขั้นเตรียมการ หลังจากทีครูผู้สอนและผู้เรียนตัดสินใจทีจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการศึกษาณอกสถานที่ ควรร่วมกันเตรียมการ โดยจัดทำแผนการศึกษาณอกสถานที่และกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษา กำหนดวัน เวลาและสถานที่ทีจะไปศึกษา ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือเจ้าของสถานที่ทีจะไปศึกษา กำหนดกิจกรรมทีจะปฏิบัติ กำหนดเครื่องแต่งกายทีเหมาะสม เตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ แบ่งกลุ่มผู้เรียนตามความสนใจ วางแผนการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มเตรียมประเด็นทีจะศึกษาเรียนรู้ เตรียมอุปกรณ์ของกลุ่ม เตรียมตั้งคำถามเพื่อการซักถามหรือการสัมภาษณ์ล่วงหน้า ขออนุญาตผู้ปกครอง ผู้บริหาร โรงเรียน เตรียมพาหนะกรณีศึกษาณอกชุมชน เตรียมผู้ดูแลนักเรียน กรณีศึกษาเป็นกลุ่มใหญ่ ต้องสร้างข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติร่วมกันในการศึกษาณอกสถานที่

ขั้นการศึกษาณอกสถานที่ ครูผู้สอนควรดูแลการศึกษาณอกสถานที่ให้เป็นไปตามแผนการทีกำหนดไว้ ครูควรแสดงบทบาทเป็นผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชม โดยอธิบายสภาพทั่วไปของสถานที่ทีศึกษา สังเกตสิ่งทีน่าสนใจและตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนคิดตาม หาข้อมูลเพิ่มเติมอภิปรายเพื่อหาข้อสรุปทีเหมาะสมเปิด โอกาสให้ผู้เรียนศึกษา สังเกต สัมภาษณ์ อภิปราย จดบันทึก วาดภาพ ถ่ายรูปหรือสัมผัสของจริง โดยครูผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนร่วมในกิจกรรมการศึกษาณอกสถานที่ให้มากที่สุดตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลทีได้จากการศึกษาณอกสถานที่

ขั้นสรุปผลการเรียนรู้ หลังการศึกษาณอกสถานที่ ครูผู้สอนควรให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายและสรุปผลการศึกษาณอกสถานที่และจัดทำรายงานผลการศึกษาณอกสถานที่ของกลุ่มโดยการรายงาน การอภิปราย การจัดนิทรรศการ การวาดภาพ หรือการทบทวนด้วยภาพ (Graphicreview) อย่างใดอย่างหนึ่งตามความถนัดของผู้เรียนในกลุ่ม (ศิริกาญจน์ โกสุม ; และ ตรีณี คำวินิจฉัย. 2545 : 52-54)

1.4 การเชิญวิทยากรภายนอก

การเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ในห้องเรียน ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนทีมีความสามารถด้านต่างๆ ภูมิปัญญาชาวบ้าน บุคคลสำคัญในชุมชน เจ้าของกิจการทีน่าสนใจ ในชุมชน ศิษย์เก่าทีประสบความสำเร็จในการเรียนหรือการทำงาน บุคคลทีประกอบอาชีพ

ต่างๆ ในชุมชนถือเป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างหนึ่ง ในชุมชนที่ครูผู้สอนควรเชิญให้บุคคลเหล่านี้ มาพบปะกับนักเรียนเพื่อให้ความรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้โดยตรงผ่านบุคลากรด้านต่างๆ อย่างแท้จริงเป็นแหล่งความรู้เบื้องต้นและเป็นโอกาส ให้ผู้เรียน ได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่นอกเหนือจากครูผู้สอน

กล่าวโดยสรุปว่า วิธีการจัดการเรียนการสอน โดยการใช้แหล่งการเรียนรู้เป็นการ ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนนำแหล่งการเรียนรู้ซึ่งนับว่าเป็นห้องเรียนธรรมชาติที่ หลากหลายมาใช้เป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง มีการลงมือปฏิบัติจริงอันจะส่งผลให้ นักเรียนได้รู้จักกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองอันส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ได้อย่างมีความสุข

กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดเป้าหมายในการจัด กระบวนการเรียนรู้ไว้ใน ดังนี้

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้ง ส่งเสริม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และ ความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการ ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่าง ต่อเนื่อง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดกระบวนการ เรียนรู้ที่มีคุณภาพไว้ในมาตรา 24 ดังนี้

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของ ผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล หากสถานศึกษาให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน

เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล เข้าใจจิตวิทยาการเรียนรู้และจิตวิทยาพัฒนาการ ก็จะ สามารถจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนได้ โดยพิจารณา ความเหมาะสมเป็นรายวิชา รายกิจกรรม ว่าวิชาใด เรื่องใด กิจกรรมใด สามารถจะมอบหมาย งานแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มตามความสนใจหรือความถนัด การทำเช่นนี้จะทำให้ ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม มีกำลังใจ และมั่นใจที่จะเรียนรู้ต่อไป

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ความในข้อนี้เน้นการฝึกทักษะ ซึ่งประกอบด้วย การฝึกหัดและฝึกฝน ทักษะที่ต้องฝึก ได้แก่

2.1 กระบวนการคิด เช่น ฝึกคิดอย่างเสรี คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดหา ความสัมพันธ์เชื่อมโยง คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดสร้างทางเลือก คิดตัดสินใจ และคิดแก้ปัญหาได้

2.2 การจัดการ เช่น การวางแผนการทำโครงการ การบันทึกผล การ ประมวลผล การประเมินผล การประสานและร่วมมือปฏิบัติการ การสรุปผล การรายงานผล การปรับปรุงแก้ไข

2.3 การเผชิญสถานการณ์ เช่น การรับรู้สถานการณ์ การวิเคราะห์สถานการณ์ การควบคุมอารมณ์ของตนเอง การควบคุมสถานการณ์ โดยใช้ข้อมูล เหตุผล และความรู้มา ประกอบการคิดและตัดสินใจเผชิญและแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างรู้เท่าทัน

2.4 การประยุกต์ความรู้ เช่น การนำความรู้ไปจัดทำเป็นแผนผังความคิด ทำเป็น โครงการ นำไปจัดนิทรรศการหรือนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิด เป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

ความในข้อนี้เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงซึ่งเชื่อมโยงและสืบต่อเนื่องจากการ ฝึกทักษะในหัวข้อที่ผ่านมา การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงมีหลายวิธี เช่น การอ่าน การพูด การร้องเพลง การเขียน การวาดภาพ การค้นคว้าเอกสาร การศึกษานอกสถานที่ การสัมภาษณ์ การสังเกตและการบันทึก การสังเกตและการวิเคราะห์ การทดลอง การสาธิต การแสดงบทบาท สมมุติ การแสดงละคร การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ การทำเพิ่มสะสมงาน การ ปฏิบัติงาน ฯลฯ และการปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ต้องเน้นการคิดเป็น ทำได้ ทำเป็น และ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในขณะที่ เรียนเพื่อให้สอบได้หรือสอบผ่านเท่านั้น

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ความหมายในข้อนี้คือการบูรณาการจุดมุ่งหมายและเนื้อหาตามความเหมาะสม หมายความว่าในแต่ละกิจกรรมหรือแต่ละคาบเวลา ต้องมีเนื้อหาวิชาและจุดมุ่งหมายหลัก และมีการผสมผสานวิชาอื่นเป็นองค์ประกอบ โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมสามารถนำมาบูรณาการเข้าไปในเนื้อหาและกิจกรรมวิชาอื่นๆ ได้ โดยถือหลักว่า คุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์สามารถจะปลูกฝังและสอดแทรกในกระบวนการเรียนการสอนได้ทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

ความในข้อนี้ หมายถึงสถานศึกษาและครูต้องจัดสิ่งแวดล้อม บัณฑิต และบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เช่น มีความสงบ สะอาด ร่มรื่น ร่มเย็น มีที่กันแดดกันฝน มีน้ำดื่ม มีห้องน้ำห้องส้วมเพียงพอและสะอาด มีหนังสือ วารสาร สื่อ อุปกรณ์ วัสดุฝึกงาน มีบรรยากาศของกัลยาณมิตร และอีกประเด็นหนึ่ง คือ การแสวงหาความรู้ในลักษณะของการวิจัย โดยเฉพาะการวิจัยในชั้นเรียนหรือการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ ทั้งผู้สอนและผู้เรียน โดยกระทำไปในงานปกติ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ความในข้อนี้ หมายถึงผู้จัดการเรียนรู้ไม่ใช่ครูฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย ที่จะร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพในทุกเวลาและทุกสถานที่

แนวการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งของการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งมาตรา 22 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้

ช่วยเหลือส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียน ในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้น ไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตนเอง การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายและสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนเป็น ระยะเวลา อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงนั้นควรใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม

ทั้งนี้ ต้องพยายามนำกระบวนการ การจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิด และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ชีคผู้เรียนเป็นสำคัญโดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น

1. การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่างๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือสาระที่กำหนดขึ้นมา ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระและกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่างๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอนโดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์ เรื่องเงา ผู้สอนอีกคนอาจสอนคณิตศาสตร์ เรื่อง การวัดระยะทาง โดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่างๆ จัดทำกราฟของเงาในระยะต่างๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจให้ผู้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา เป็นต้น

3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการในลักษณะนี้นำเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนแยก

ตามรายวิชาหรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่อง ผู้จัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องวันสิ่งแวดล้อมของชาติ ผู้สอนภาษาไทยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา คำศัพท์ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนสังคมศึกษาให้ผู้เรียนค้นคว้าหรือทำกิจกรรมชมรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

4. การบูรณาการแบบโครงการ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการ โดยผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลาเรียนต่อเนื่องกันได้หลายชั่วโมง ด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่างๆ ที่ผู้สอนเคยสอนแยกกันนั้นรวมเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม เรียนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษ ผู้สอนสามารถแยกกันสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

1. บริบททั่วไป (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2. 2555 : 1-2)

1.1 สภาพทั่วไปของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

1.1.1 ข้อมูลทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ตั้งอยู่ที่อำเภอวาปีปทุม ทางตอนใต้จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งอยู่บริเวณตอนกลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา และ 16 องศา 40 ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 102 องศา 50 ลิปดา และ 103 องศา 30 ลิปดาตะวันออก โดยมีพื้นที่บริการครอบคลุม 5 อำเภอ คือ อำเภอวาปีปทุม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอนาเชือก อำเภอนาดูน และอำเภอยางสีสุราช และมีพื้นที่ตามเขตการปกครอง ดังนี้

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ระยะทางจาก (กม.)
1. วาปีปทุม	605.774	40
2. พยัคฆภูมิพิสัย	342.790	82
3. นาเชือก	528.798	58
4. นาโดน	248.449	64
5. ยางสีสุราช	242.507	74

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ตั้งอยู่เลขที่ 147 หมู่ที่ 1 อำเภอวาปีปทุม โดยใช้อาคารของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวาปีปทุม (เดิม) เป็นอาคารสำนักงาน อยู่ห่างจากตังจังหวัดมหาสารคามเป็นระยะทาง 40 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร เป็นระยะทาง 367.04 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอ จังหวัด และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเมืองมหาสารคามและอำเภอแกดำ (สพป.มหาสารคาม เขต 1)
- ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ (สพป.สุรินทร์ เขต 2)
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอศรีสมเด็จ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด (สพป.ร้อยเอ็ด เขต 2)
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม (สพป.มหาสารคาม เขต 1)และอำเภอนาโพธิ์ อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ (สพป.บุรีรัมย์ เขต 4)

1.1.2 ภารกิจของเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 ขึ้นตรงต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัย ถึงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชากรวัยเรียนในเขต 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอวาปีปทุม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอนาเชือก อำเภอนาโดน และอำเภอยางสีสุราช สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นหน่วยงานทางการศึกษา ที่อยู่ภายใต้การ

กำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ ตามมาตรา 37 ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 โดยมีภารกิจ ดังนี้

1. ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา (มาตรา 36)
2. มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาที่กำหนดไว้ในกฎหมายนี้ (พรบ. ระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ) และกฎหมายอื่น และ
3. มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้
  - 3.1 จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายมาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น
  - 3.2 วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษาและแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบและกำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว
  - 3.3 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
  - 3.4 กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และในเขตพื้นที่การศึกษา
  - 3.5 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
  - 3.6 ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริมสนับสนุน การจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
  - 3.7 จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
  - 3.8 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา
  - 3.9 ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

3.10 ประสาน ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน
ด้านการศึกษา

3.11 ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน
และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ในเขตพื้นที่
การศึกษา

3.12 ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้
เป็นหน้าที่ของผู้ใด โดยเฉพาะหรือปฏิบัติงานอื่นตามที่มอบหมาย

2. ส่วนที่ 2 ทิศทางการจัดการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
มหาสารคาม เขต 2 ประจำปีงบประมาณ 2555 (สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามหาสารคาม
เขต 2. 2555 : 25-29)

2.1 วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นองค์กรบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้อย่างมีคุณภาพพร้อมเข้าสู่
ความเป็นผู้นำประชาคมอาเซียน”

2.2 พันธกิจ (Mission)

“พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ปลูกฝังคุณธรรม ความ
สำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขยายโอกาสทาง
การศึกษาให้ทั่วถึง พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ เข้าสู่ความเป็นผู้นำประชาคม
อาเซียน พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน”

2.3 ค่านิยมร่วม (Shared Values)

“Best” มุ่งสู่การบริการที่เป็นเลิศ “มีภาพลักษณ์ที่ดี การบริหารจัดการที่มี
ประสิทธิภาพ เป็นองค์กรแห่งความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม”

ค่านิยมร่วมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 “เป็นเลิศ Best”	
มีภาพลักษณ์ที่ดี	B = Brand
การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ	E = Efficiency
เป็นองค์กรแห่งความร่วมมือ	S = Share
การทำงานเป็นทีม	T = Teamwork

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 กำหนดค่านิยมร่วมที่มุ่งเน้น พัฒนาคุณภาพการศึกษา มุ่งสู่การบริการที่เป็นเลิศ (Best) ซึ่งบุคลากรในองค์กรควรมีคุณลักษณะและพฤติกรรมการทำงาน ประกอบด้วย

1. มีภาพลักษณ์ที่ดี (Brand) หมายถึง ยึดหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ให้บริการที่ดีและมีความประทับใจ
2. การบริการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การมุ่งมั่นทำงานให้สัมฤทธิ์ผลตามภารกิจและเป้าหมายที่กำหนดไว้
3. เป็นองค์กรแห่งความร่วมมือ (Share) หมายถึง องค์กรที่ดำเนินงานด้วยความรับผิดชอบ สานความสัมพันธ์ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จ
4. ทำงานเป็นทีม (Teamwork) หมายถึง การทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติงาน เกิดความรัก ความสามัคคี มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

2.4 เป้าประสงค์หลัก (Goals)

- 2.4.1 ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับบริการอย่างมีคุณภาพและมีความพึงพอใจ
- 2.4.2 โรงเรียนมีความเข้มแข็งสามารถบริหารและจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ
- 2.4.3 สพป.มค.2 และ โรงเรียนในสังกัดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และมีการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.4.4 นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ชุมชนและสังคมมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง
- 2.4.5 สพป.มค.2 และ โรงเรียนได้รับการนิเทศตรวจสอบติดตามและประเมินคุณภาพเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 2.4.6 โรงเรียนในสังกัด มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 2.4.7 โรงเรียน มีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่เอื้อและสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนสู่ประชาคมอาเซียน
- 2.4.8 ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อพัฒนาคุณภาพ

2.4.9 สพป.มค.2 โรงเรียน สถาบันอุดมศึกษาและทุกภาคส่วนเป็นภาคี
เครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน

2.5 ประเด็นกลยุทธ์ (Strategic Issues)

2.5.1 พัฒนาประสิทธิภาพบุคลากรในการให้บริการโดยเน้นการมีส่วนร่วม

2.5.2 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาเน้นการมีส่วนร่วมจากทุก
ภาคส่วน

2.5.3 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาตามแนวการกระจาย
อำนาจทางการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

2.5.4 ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถี
ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.5.5 พัฒนาระบบการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
ทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

2.5.6 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและ
ส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

2.5.7 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบให้สามารถจัดการเรียน
การสอนได้อย่างมีคุณภาพให้เท่าเทียมกับนานาชาติ

2.5.8 สร้างและพัฒนาเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสู่
ประชาคมอาเซียน

2.6 กลยุทธ์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและ
ส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

กลยุทธ์ที่ 2 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตาม
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 3 ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ครอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาส
ในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ ให้สามารถจัดการ
เรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา ตามแนวการกระจายอำนาจทางการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา

2.7 กลยุทธ์/เป้าประสงค์/ตัวชี้วัดความสำเร็จการรับเคลื่อนนโยบายตามกลยุทธ์ ประจำปีงบประมาณ 2555

กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตร และส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

ประเด็นกลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด
พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้	โรงเรียนมีสังกัด มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน	1. สถานศึกษามีระบบการประกันคุณภาพภายในร้อยละ 100 2. สถานศึกษาผ่านการประเมินคุณภาพและรับรองจากภายนอกร้อยละ 90
	โรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่เอื้อและสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนสู่ประชาคมอาเซียน	1. ร้อยละ 100 ของสถานศึกษาที่มีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่เอื้อและสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนสู่ประชาคมอาเซียน 2. ร้อยละ 80 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในการเปลี่ยนแปลงสู่ประชาคมอาเซียน 3. ศูนย์อาเซียนศึกษาที่มีการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน จำนวน 16 ศูนย์

กลยุทธ์ที่ 2 ปลุกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นกลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด
ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา ชุมชนและสังคมมีวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง	1. ร้อยละ 100 ของสถานศึกษาที่จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง 2. ร้อยละ 100 ของสถานศึกษาที่จัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ความสำนึกในความเป็นไทย 3. ร้อยละ 100 ของผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรมจิตสำนึกความเป็นไทย

กลยุทธ์ที่ 3_ ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ครอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

ประเด็นกลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด
พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน	โรงเรียนมีความเข้มแข็งสามารถบริหารและจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ	1. ร้อยละ 100 ของอัตราการลดการออกกลางคันของเด็กนักเรียนในกลุ่มเสี่ยง 2. ร้อยละ 100 ของประชากรวัยเรียนในเขตบริการที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3. ร้อยละ 100 ของผู้เรียนที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานภายในกำหนด

กลยุทธ์ที่ 4_ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ

ประเด็นกลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด
พัฒนาประสิทธิภาพบุคลากรในการให้บริการโดยเน้นการมีส่วนร่วม	ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการบริการอย่างมีประสิทธิภาพและมีความพึงพอใจ	1. ร้อยละ 91 ของความพึงพอใจของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อการให้บริการ

ประเด็นกลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด
พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพให้เท่าเทียมนานาชาติ	ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยในนวัตกรรมเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่ประชาคมอาเซียน	<p>2. ร้อยละ 85 ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดที่ผ่านการพัฒนาและนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติตามภารกิจจนบังเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล</p> <p>3. ร้อยละ 80 ของความพึงพอใจของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา</p> <p>1. ร้อยละ 100 ของครู/บุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงาน</p> <p>2. ร้อยละ 100 ของครูที่ได้รับการพัฒนาตามหลักสูตรกลุ่มสาระ</p> <p>3. ร้อยละ 100 ของครู/บุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้</p>

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา ตามแนวการกระจายอำนาจทางการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา

ประเด็นกลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด
พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน	โรงเรียนมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ	<p>1. ร้อยละ 100 ของสถานศึกษาที่มีหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 และความต้องการของท้องถิ่น</p> <p>2. ร้อยละ 100 ของสถานศึกษาที่จัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและ</p>

ประเด็นกลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด
		<p>ความสำนึกในความเป็นชาติไทยครบทุกโรงเรียน</p> <p>3. ร้อยละ 70 ของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีงานทำ</p>
<p>พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาตามแนวการกระจายอำนาจทางการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล</p>	<p>สพป.มค.2 และ โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และมีการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร้อยละ 80 ของสถานศึกษาที่ใช้แหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย 2. ร้อยละ 80 ของสถานศึกษาที่มีการวิจัยและได้รับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 3. ร้อยละ 75 ของบุคลากร ได้เข้าร่วมเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4. ร้อยละ 70 ของครู/บุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อการพิจารณาความดีความชอบและการย้ายบรรจุและแต่งตั้ง 5. ร้อยละ 90 ของครู/บุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายถูกต้อง ทันท่วงที และบรรลุเป้าหมาย 6. ร้อยละ 100 ของครู/บุคลากรทางการศึกษาที่มีวินัย คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยไม่ถูกดำเนินคดี
<p>พัฒนาระบบนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผล การจัดการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้</p>	<p>สพป.มค.2 และ โรงเรียนได้รับการนิเทศ ตรวจสอบติดตาม และประเมินคุณภาพเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. โรงเรียนในสังกัด ได้รับการนิเทศตรวจสอบติดตามและประเมินคุณภาพเพื่อปรับปรุงพัฒนาไม่น้อยกว่า 4 ครั้ง/ปี 2. ร้อยละ 80 ของศึกษานิเทศก์ที่มีรายงานการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย 3. ร้อยละ 100 ของสถานศึกษาที่มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ 4. ร้อยละ 100 ของสถานศึกษาที่ได้รับการ

ประเด็นกลยุทธ์	เป้าประสงค์	ตัวชี้วัด
		นิเทศติดตามจากเขตพื้นที่การศึกษา
สร้างและพัฒนาเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน	สพป.มค.2 โรงเรียนสถาบันอุดมศึกษาและทุกภาคส่วนเป็นภาคีเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน	1. ภาคีเครือข่ายที่มีผลการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของ สพป. และสถานศึกษา ไม่น้อยกว่า 38 เครือข่าย 2. โครงการหรือกิจกรรมของ สพป.และสถานศึกษาที่สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายไม่น้อยกว่า 5 โครงการ 3. โครงการหรือกิจกรรมหรือทรัพยากรที่ สพป.และสถานศึกษา ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ไม่น้อยกว่า 5 โครงการ 4. ร้อยละ 85 ของความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่าย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ลักษณะพร ทศนาวลัย (2545 : 102) ศึกษาการดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้โรงเรียนบ้านวังยาว จังหวัดน่าน พบว่าบุคลากรมีความเข้าใจการปฏิรูปการเรียนรู้มากขึ้น ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในกำรเป็นผู้นำในการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ แล้วนำความรู้มาเผยแพร่แก่บุคลากร โรงเรียนมีแผนจัดทำสื่อและหาแหล่งเรียนรู้ พบว่าครูมีเทคนิคการสอนที่หลากหลาย ทำให้มีการตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ ชุมชนให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมในด้านทรัพยากรและการใช้สื่อต่างๆ ส่วนแหล่งการเรียนรู้จัดให้มีทั้งในและนอกโรงเรียน

สิริยุพา ศกุนตะเสถียร (2546 :97) ศึกษาการบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม พบว่าการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการวางแผนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการดำเนินการปรับปรุง แก้ไขและการตรวจสอบมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าหมวดวิชามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ใน

ภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษมีการบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้แตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การบริหารการใช้แหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ตั้งในเขตเทศบาลกับโรงเรียนที่ตั้งนอกเขตเทศบาลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ไพโรจน์ ขวัญอง และสุครักษ์ แก้วระงับ (2546 : 45) ศึกษาผลการเรียนรู้โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ จากการใช้แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น:กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 โรงเรียนทุ่งยางแดงพิทยาคม จังหวัดปัตตานี พบว่าจากการประเมินกระบวนการเรียนรู้ที่คาดหวังของกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรเปรียบเทียบก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้แตกต่างอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ผลจากการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และการเรียนเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดที่ร้อยละ 80 แตกต่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผลการประเมินคุณลักษณะเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 ไม่แตกต่างกัน ผลการสำรวจความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจที่โรงเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่น อยากให้สถานศึกษาในท้องถิ่นใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ให้มากขึ้นและนำผลจากการเรียนรู้สร้างประโยชน์ในท้องถิ่น ด้วยการสำรวจความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าครูผู้สอนเห็นว่าเน้นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่มีปัญหาที่ครูผู้สอนไม่ชัดเจนในการวิเคราะห์หลักสูตรและการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียน พบว่าผู้เรียนสนใจและอยากให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบนี้โดยผู้ปกครองสนับสนุนและอยากให้โรงเรียนสนับสนุนงบประมาณ

สามารถ รอดสำราญ (2546 : 92) ศึกษาวิจัยการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี พบว่าโรงเรียนมีการใช้แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาในการเรียนการสอน ทั้ง 8 กลุ่ม โดยนำกลุ่มแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อสารสนเทศมาใช้เป็นอันดับสูงสุด รองลงมาทุกกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง คือแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี แนวความคิดหลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้ที่เป็นวิทยากร การประกอบอาชีพในท้องถิ่นภูมิปัญญาเกี่ยวกับทัศนคติ ความคิด ความเชื่อและแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติตามลำดับ สำหรับปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนทุกด้าน

อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหาระดับสูงคือ ปัญหาด้านงบประมาณ รองลงมาคือ ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการจัดการและด้านบุคลากรตามลำดับ

รุจิรา จริยพันธ์ (2546 : 75) ศึกษาการมีส่วนร่วมของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนทั้งในและนอกสถานที่ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาและโรงเรียนประถมศึกษา มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น แต่ลักษณะของกิจกรรมในการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ยังไม่มีความแตกต่างกันชัดเจนนักระหว่างโรงเรียนทั้งสองระดับ ส่วนใหญ่การมีส่วนร่วมของโรงเรียนประถมศึกษาจะมีลักษณะหลากหลายมากกว่าในระดับมัธยมศึกษา สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา พบว่าแหล่งการเรียนรู้มีลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมประชุมวางแผน ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจเป้าหมายและกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์มากที่สุด ด้านการจัดการเรียนรู้พบว่า แหล่งการเรียนรู้มีส่วนร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้หรือสาธิตแก่นักเรียนมากที่สุด ด้านการระดมทรัพยากรส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้พบว่า แหล่งการเรียนรู้มีส่วนร่วมส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้สถานที่ในการจัดการเรียนรู้มากที่สุด และด้านการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาความประพฤติและระเบียบวินัยส่วนการมีส่วนร่วมในการจัดบริการและสวัสดิการแก่นักเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมจัดหาทุนการศึกษามากที่สุด ปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ คือ ปัญหาเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอในการจัดการเรียนรู้ ปัญหางบประมาณมีอยู่อย่างจำกัด และปัญหาการนำนักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ที่ไม่ได้รับความสะดวกและเหมาะสม

สาวิตรี ชาดา (2546 : 88) ศึกษาการมีส่วนร่วมของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่าสภาพการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริหารจัดการและด้านบุคลากรและให้บริการ อยู่ในระดับมาก สภาพการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามความคิดเห็นของนักเรียน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับ

ปานกลาง เรียงตามลำดับ คือ ด้านบุคลากรและการให้บริการ ด้านอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณ วัตถุประสงค์ ปัญหาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียน พบว่าโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เรียงตามลำดับ คือ ด้านงบประมาณวัตถุประสงค์ด้านอาคารสถานที่ และด้านบุคลากรและการให้บริการ

ภายิต สุโพธิ์ (2547 : 97) ศึกษาการใช้แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติบริเวณโรงเรียนในการพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจต่อกิจกรรมในชุดบทปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมและความคงทนในการเรียนรู้ หลังจากการใช้ชุดบทปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติบริเวณโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าภายหลังจากการใช้ชุดบทปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติบริเวณโรงเรียน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลางผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในชุดบทปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติบริเวณโรงเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ภายหลังจากการใช้ชุดบทปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติบริเวณโรงเรียนผ่านไป 2 สัปดาห์ นักเรียนมีความคงทนในการเรียนรู้ โดยมีแนวโน้มของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ศิริพร ภูมิพันธ์ (2547 : 104) ศึกษาผลของชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนตามกระบวนการ 5E เรื่องซากดึกดำบรรพ์ของสิ่งมีชีวิตต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการทำกิจกรรมเฉลี่ยรวมทุกกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 92.73 และคะแนนเฉลี่ยของแบบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการใช้กิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 64.79 หลังการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ที่ได้รับและวัตถุประสงค์ที่ใช้ในกิจกรรมว่ามีความเหมาะสม กิจกรรมที่นักเรียนพอใจมากที่สุดคือกิจกรรมตามล่าหาความจริง โดยให้เหตุผลว่าได้ศึกษาจากของจริงเป็นประสบการณ์ตรงและเป็นกิจกรรมที่สนุกสนานและได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรเพิ่มระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและสถานที่ของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ไสว บรรณาลัย (2549 : 98) ศึกษาการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของโรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคม กรุงเทพมหานคร พบว่าโดยรวมการใช้แหล่งเรียนรู้อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งการใช้แหล่งเรียนรู้ประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือแหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลและแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติตามลำดับ การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจำแนก

ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีการใช้แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นสูงสุด กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มีการใช้แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติสูงสุด แต่กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมีการใช้แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลสูงสุด การดำเนินการใช้แหล่งในท้องถิ่นของโรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคมอยู่ในระดับปานกลาง ขั้นตอนการวางแผนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ขั้นตอนการปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้ และขั้นตอนการประเมินผล การใช้แหล่งเรียนรู้ตามลำดับ

ประไพพรรณ ผ่องสวัสดิ์ (2549 : 72) ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ประเภทบุคคล ประเภทสถานที่ ประเภทประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณี และประเภทอาชีพตามลำดับ พิจารณาจากคุณลักษณะด้านอายุต่างกัน ระดับการศึกษาต่างกัน ประสบการณ์การทำงานต่างกัน พบว่าบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ไม่แตกต่างกัน

วุฒิไกร เลื่อนแป้น (2547 : 105) ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่าระดับการปฏิบัติงานในการส่งเสริมการจัดห้องสมุดของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ มีระดับการส่งเสริมการจัดอยู่ในระดับปานกลาง ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์มีระดับการส่งเสริมการจัดอยู่ในระดับปานกลาง สนามกีฬา มีระดับการส่งเสริมการจัดอยู่ในระดับมาก แปลงเกษตร เรือนเพาะชำ โรงเรือนมีระดับการส่งเสริมการจัดอยู่ในระดับปานกลาง สวนสมุนไพรมีระดับการส่งเสริมการจัดอยู่ในระดับปานกลาง สวนพฤกษศาสตร์มีระดับการส่งเสริมการจัดอยู่ในระดับปานกลาง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ลี ชู วอน (Lee Shu-Wen, 1997 : 1218-A) ได้ศึกษาการประเมินผลการไปศึกษานอกสถานที่ ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติของนักเรียนที่เรียนวิชาชีววิทยา พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองหรือกลุ่มที่ไปศึกษานอกสถานที่สูงกว่ากลุ่มควบคุม

ซึ่งเป็นกลุ่มที่เรียนอยู่ในห้องทดลอง แต่จะมีทัศนคติทางบวกต่อการไปศึกษานอกสถานที่มากกว่ากลุ่มที่ไม่ไปศึกษานอกสถานที่ ส่วนกลุ่มที่ไปศึกษานอกสถานที่จะได้รับประสบการณ์ที่กว้างขวางเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี

เฟอร์กูสัน (Ferguson. 1997 : 32) ได้ศึกษาการศึกษาของเด็กในชนบทของรัฐเนบราสก้าในการศึกษาดังกล่าวจะมีทั้ง โปรแกรมการพัฒนาภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ โดยการนำเด็กออกไปหาประสบการณ์นอกสถานที่ พบกับผู้ประกอบอาชีพระดับท้องถิ่น พบกับวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชน เพื่อให้เด็กเกิดแนวคิดใหม่ๆ แปลกๆ และก้าวไกลด้านภูมิปัญญาหลังจากทำการทดลองดังกล่าวรวม 5 สัปดาห์แล้วทำการประเมินผล พบว่าเด็กสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับความคิดของตนเองได้ดีกว่าการศึกษาอยู่ภายในโรงเรียน

ลาวีย์ (Lawey. 1998 :17) ได้ศึกษาการพัฒนาสังคมในท้องถิ่น พบว่าการให้ความสำคัญกับท้องถิ่น โดยดึงเอาภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่นที่มีความรู้ในศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ เข้ามาสู่โรงเรียนจะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชนและโรงเรียนได้ใน 3 วัน แนวทางการศึกษา คือ 1) การใช้พื้นที่ชุมชนเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า 2) องค์กรในระดับท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) ชุมชนผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษา

เจย์ค็อก (Jaycox. 2001 : Abstract) ได้ศึกษาข้อกำหนดของการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลในสหรัฐอเมริกา พบว่าแม้หลักสูตรจะมีการกำหนดไว้เป็นแบบแผนแต่นักเรียนที่เรียนในระบบโฮมสคูลนี้ก็จะต้องจัดให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ จากประสบการณ์ตรงของตนเองและการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ต้องการเรียนรู้ปัญหาสังคมในปัจจุบัน โดยให้เหมาะกับวัย การให้ความรู้กับผู้เรียนเพื่อทำให้ผู้เรียนรู้ว่าจะดำรงชีวิตในสังคมอย่างไร พร้อมด้วยการเรียนรู้ถึงความแตกต่างในการดำรงชีวิตอยู่ในสถานที่ที่แตกต่าง ไม่ว่าจะเป็นท้องถิ่นของตนเองหรือในระดับประเทศ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ท้องถิ่น และสังคมโลกภายนอกซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองที่มีแนวคิดว่าการเรียนในระบบโฮมสคูลนั้น จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนในสิ่งที่ตนสนใจและมีการเรียนรู้ท้องถิ่นที่อาศัย โดยใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นเช่น ฟาร์ม พิพิธภัณฑ์ สิ่งแวดล้อม สถานที่สำคัญในท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้ไม่ได้กำหนดไว้ตายตัวสามารถยืดหยุ่นได้ตามความสนใจของผู้เรียน อาจเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การพบปะระหว่างบุคคล การถ่ายรูป การวาดภาพเป็นต้น ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจได้ง่ายสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ในชีวิตประจำวัน

จากการศึกษางานวิจัยภายในประเทศส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและจัดแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และมีบทบาทในการประสานการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการพัฒนาการเรียนรู้และส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนำมาสู่การปฏิรูปการศึกษา โดยการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ จัดโอกาสจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและแหล่งวิทยาการให้เอื้อต่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศส่วนใหญ่พบว่ามีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์โดยการนำผู้เรียนออกไปหาประสบการณ์นอกสถานที่ นำภูมิปัญญาระดับท้องถิ่นที่มีความรู้ในศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ เข้ามาสู่โรงเรียน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชนและโรงเรียน จากงานวิจัยที่นำเสนอทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอนในการส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอันจะนำไปสู่การศึกษาขั้นคว้ต่อไปตามกรอบแนวคิดของการวิจัย และตามระเบียบวิธีการวิจัยในบทต่อไป